

**درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۵۳)
فرصت‌ها و تهدیدهای کرونا برای کسب‌وکارهای ایرانی**

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۷۲۱۹
آبان‌ماه ۱۳۹۹

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۳.....	مقدمه
۴.....	۱. آثار شیوع ویروس کرونا بر کسب و کارها
۵.....	۱-۱. آثار کرونا بر فعالیت‌های اقتصادی و روند کسب و کارها
۱۰.....	۱-۲. عمده‌ترین چالش‌های پیش روی کسب و کارها در شرایط کرونا
۱۵.....	۲. برخی اقدامات کشورهای منتخب در خصوص مدیریت آثار کرونا
۲۱.....	۳. پسا کرونا و فرصت‌های کرونا برای کسب و کارهای ایرانی
۲۳.....	۱-۳. فرصت‌های کرونا برای فعالان کسب و کار در بخش‌های خصوصی
۲۹.....	۲-۳. فرصت‌های کرونا برای بخش حاکمیت (سیاست‌گذاران)
۳۱.....	۳-۳. اقدامات و توصیه‌های سیاستی پیشنهادی به دولت برای حمایت از کسب و کارها
۳۶.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۳۷.....	پیوست‌ها
۳۷.....	پیوست ۱
۳۸.....	پیوست ۲
۴۰.....	منابع و مأخذ

درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۵۳) فرصت‌ها و تهدیدهای کرونا برای کسب‌وکارهای ایرانی

چکیده

با شیوع ویروس کرونا در ایران، کسب‌وکارهای ایرانی با سه سطح ریسک مواجه شده است: اول ریسک سطح بین‌المللی: کاهش تولید در جهان به دلیل شیوع کرونا ویروس ریسک‌های منفی قابل توجهی به همراه دارد. بحران کرونا، زنجیره تأمین جهان شامل چین و کشورهای صنعتی را به شدت دچار چالش کرده است و تقاضای نهایی برای کالاها و خدمات کاهش یافته است (شوک‌های کوتاه‌مدت عرضه و تقاضا). همچنین کشورهای مختلف در مراحل مختلف بیماری کرونا هستند، بنابراین ریسک بازگشت بیماری هم وجود دارد و زمان پایان کامل بیماری در جهان نامشخص است و عملاً این ریسک صادرات کالاهای غیرنفتی ایران خصوصاً به کشورهای همسایه و واردات مواد مورد نیاز (زنجیره تأمین صنایع و کسب‌وکارهای داخلی) را شامل می‌شود، ریسک دوم ریسک سطح ملی/اقتصادی: کاهش صادرات به سایر کشورها بر کم شدن درآمدهای ارزی کشور تأثیرگذار است. کاهش درآمدهای مالیات از کسب‌وکارها بر محدود شدن منابع درآمدی دولت هم مؤثر است. از طرفی هزینه‌های دولت به واسطه تخصیص بودجه‌های بهداشتی، درمانی و حمایتی افزایش یافته است. در نتیجه این ریسک وجود دارد که به دلیل کسری شدید بودجه دولت، کمیت و کیفیت کمک‌های دولتی برای رفع موانع پیش روی کسب‌وکارها به شدت تحت تأثیر قرار گیرد. عدم فعالیت بخشی از صنایع و کسب‌وکارها بر حجم کلی فعالیت‌های اقتصادی تأثیر دارد و به نوعی با کاهش فروش و تولیدات، درآمدها کاهش یافته و به تبع آن تعدیل نیروها و ورشکستگی بنگاه‌ها و در ادامه کاهش انواع درآمدهای مالیاتی را به همراه خواهد داشت و نهایتاً ریسک سوم که همان ریسک سطح صنعت/کسب‌وکار است: شرکت‌ها با مشکلات فراوانی در زنجیره تأمین مواد اولیه و لجستیک، کاهش فروش و بهره‌وری مواجه هستند (بخش عرضه). همچنین نگرش و انتظار مشتریان در حال تغییر است (بخش تقاضا) که پیامد آن افزایش ریسک‌های کسب‌وکارها است. کسب‌وکارهای فروش آنلاین، تولیدکنندگان محصولات غذایی و بهداشتی و شرکت‌هایی که قابلیت دورکاری دارند ریسک پایین‌تری را تجربه می‌کنند و سایر کسب‌وکارها ریسک متوسط تا زیادی خواهند داشت. بررسی‌ها نشان می‌دهد که مهم‌ترین بخش‌هایی که در نتیجه شیوع بیماری با کاهش تقاضا روبه‌رو شده‌اند بخش‌های خدماتی هستند و به دلایل مختلفی درصد میزان دقیق تأثیرپذیری زیربخش‌های خدماتی بسیار مشکل‌تر از زیربخش‌های مرتبط با تولید کالا است.

تجربه‌های مختلف کشور به‌خصوص در مواجهه پیاپی با انواع بحران‌ها نشان می‌دهد یکی از اصلی‌ترین اهداف در طراحی سیاست‌های کشور باید تمرکز بر افزایش تاب‌آوری^۱ باشد. برای رسیدن به هدف تاب‌آوری، نقش نظام نوآوری به‌عنوان یک رویکرد جامع بسیار مهم است تا بتواند از ظرفیت‌های مختلف فناوری و نوآوری به‌خصوص فناوری‌های جدید در جهت کاهش مشکلات و حل آنها استفاده کند. تاب‌آوری کسب‌وکارها در این شرایط بسیار حائز اهمیت است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که عمده‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش تاب‌آوری در سطح کسب‌وکارها عبارتند از: تحول‌پذیری، احتیاط و نگاه به کل زنجیره ارزش و اکوسیستم و تنوع در طراحی راه‌حل‌ها و تأکید بر نوآوری (اقدامات ابتکاری در حوزه تفکر استراتژیک و کارآفرینانه)؛ مدیریت نوسانات زنجیره تأمین، حفظ و افزایش ظرفیت تولید (اقدامات ابتکاری در حوزه زنجیره تأمین)؛ حفظ و تقویت نیروی انسانی (اقدامات ابتکاری در حوزه سرمایه انسانی)؛ مدیریت هزینه‌ها و بدهی‌ها و جریان نقدینگی (اقدامات ابتکاری در حوزه مالی) و حفظ و افزایش فروش و ظرفیت‌های مربوط به آن (اقدامات ابتکاری در حوزه بازاریابی و فروش).

در کنار چالش‌ها و تهدیدهایی که کرونا به‌وجود آورده است، فرصت‌هایی نیز وجود دارد که با برنامه‌ریزی صحیح می‌توان از آن بهره‌برداری نمود. پیش‌نیاز تبدیل تهدید فراگیری بیماری کرونا به فرصت برای کسب درآمد برای انواع کسب‌وکارها و حتی دولت‌ها، تغییر نگرش در افکار و بنیان‌های فکری و روی آوردن به تفکر خلاقانه و مبتکرانه برای استفاده از هر نوع ابتکار و خلاقیت در زمینه‌های کاری است؛ فرصت‌هایی برای بخش‌های خصوصی مانند توسعه مشاغل خانگی، کسب‌وکارهای دیجیتال و پلت‌فرمی، بسته‌بندی کالاها، توسعه اقلام بهداشتی، استارت‌آپ‌ها، هوش مصنوعی، حوزه سلامت و برندسازی در توزیع مویرگی و ... و همچنین فرصت‌هایی برای تصمیم‌گیران و سیاستگذاران مانند توسعه کامل و فزاینده دولت الکترونیک و ایجاد سهولت در دریافت مجوزها و تکمیل و تهیه نظام جامع آماری و اطلاعاتی دولت در بخش‌های مختلف از جمله تکمیل سامانه‌های مالیاتی، نظام جامع آمار و اطلاعات شاغلان (رسمی و غیررسمی)، شناسایی ضعف‌های زیرساختی بخش بهداشت و درمان و ... بیش از گذشته فراهم است.

درخصوص پیشنهادهای حمایت از کسب‌وکارها نیز، اعمال حمایت‌های مالی و تسهیلاتی اعطای تسهیلات سرمایه در گردش، استفاده از ظرفیت اوراق گام (گواهی اعتبار مولد) کاهش انواع هزینه‌ها و عوارض و ...، اعمال حمایت‌های ساختاری (فراهم‌سازی فوری زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری برای دسترسی‌های مورد نیاز، تسهیل فوری مجوزهای ایجاد یا توسعه فروشگاه‌های مجازی (اینترنتی) و راه‌اندازی سایر کسب‌وکارها و ...، حمایت از صنایع تکمیلی زنجیره تولید غذا در بخش کشاورزی (جهت حفظ و افزایش امنیت غذایی)، فعال شدن دیپلماسی اقتصادی در دوران کرونا (جهت حفظ بازارهای صادراتی و وارداتی مورد نیاز) و مواردی دیگر می‌تواند در دستور کار قرار بگیرد.

۱. تاب‌آوری به‌نحو ذیل تعریف شده است توانایی یک سیستم، جوامع محلی یا جامعه در معرض مخاطرات برای مقاومت و جذب و رفع آثار یک مخاطره و بازسازی پس از وقوع آن طی زمان قابل‌قبول و به شکل کارآمد از طرق گوناگون از جمله حفظ و احیای ساختارها و کارکردهای اساسی و ضروری.

تبعات شیوع ویروس کرونا (CoVID-19) که از ۳۰ دسامبر ۲۰۱۹، در چین آغاز شد و در حال حاضر در کل دنیا قربانی می‌گیرد، در حوزه‌های مختلف آموزشی، اقتصادی و حتی روابط گوناگون به شدت مخرب بوده است و شاید تأثیرات آن برای ما ایرانی‌ها که در شرایط نه چندان مطلوب اقتصادی به سر می‌بریم، به مراتب بیشتر باشد. اپیدمی جدید کرونا، یک ویروس جدید است، شناخت کافی در مورد آن وجود ندارد به گونه‌ای که هنوز واکسن یا درمان قطعی برای آن کشف نشده است، روش‌های انتشار آن هنوز به طور دقیق شناسایی نشده است و از طرف دیگر شواهد کافی برای مصون بودن فرد بهبودیافته در برابر ابتلای مجدد وجود ندارد. در مطالعات مختلف داخلی و بین‌المللی نیز این سردرگمی در مدلسازی شیوع بیماری به وضوح ملاحظه می‌شود. این درحالی است که جهت بررسی آثار سیاست‌های مختلف دولت در این خصوص و پیش‌بینی بنگاه‌ها و صاحبان کسب‌وکار از وضعیت آینده اقتصادی کشور نیاز به وجود مدلی است که بتواند برآوردی از شیوع بیماری با توجه به سیاست‌های اتخاذی داشته باشد.

شیوع کرونا در ایران، دقیقاً در زمانی شدت گرفت که به رسم هزارساله، ایرانیان خود را برای مراسم نوروز آماده می‌کردند و این به آن معنی است که بسیاری از کسب‌وکارهای فردی مانند دست‌فروشی تا کسب‌وکارهای کوچک و بزرگ، بخش مهمی از درآمد سالیانه خود را به این ایام وابسته می‌دانستند؛ بسیاری از آنها با توجه به تجربیات سال‌های گذشته خود از چندین ماه قبل به این امید بودند که در شب عید سال ۱۳۹۹ با افزایش فروش خود بتوانند قدری از مشکلات و التهابات اقتصادی سال ۱۳۹۸ را که از آبان‌ماه آن به صورت عدیده‌ای افزایش یافته بود بکاهند؛ که ناگهان با پخش خبر شیوع ویروس کرونا در ایران از هفته اول اسفندماه، ایجاد ترس عمومی، تعطیلی مدارس و دانشگاه‌ها، خلوت شدن خیابان‌ها، فروشگاه‌ها و احتمال عدم برگزاری مراسم عید سال ۱۳۹۹، تمام برنامه‌های کسب درآمدی و حتی زندگی معمولی و روتین مردم را متوقف ساخت. بسیاری از مشاغل و کسب‌وکارها با کاهش تقاضا و فروش کالاها و خدمات خود مواجه شدند و هزینه‌های اقتصادی را به دهک‌های مختلف درآمدی تحمیل کرد.

به نظر می‌رسد بیشترین آسیب را بخش خدمات و زیربخش‌های آن در مقایسه با سایر بخش‌ها و اقتصاد شهری در مقایسه با اقتصاد روستایی و نیز کارگران در مقایسه با کارفرمایان و گروه‌های آسیب‌پذیر و شاغل در بخش غیررسمی شهری در مقایسه با سایر خانوارها متحمل خواهند شد.

از طرف دیگر مسئله مهمی که در ارزیابی آثار اقتصادی ادامه وضعیت با وجود کرونا حائز اهمیت است، افق زمانی باقی ماندن شرایط بحرانی فعلی در کنار ویروس کروناست. اما آنچه بسیار حائز اهمیت است این نکته است که اگر افق طولانی‌مدت درگیری با ویروس محقق شود آثار اقتصادی آن کاملاً متفاوت از زمانی خواهد بود که این شیوع در کوتاه‌مدت چند ماه از بین برود. در این میان باید توجه کرد که هرگونه سیاستی (سیاست‌های غیراقتصادی - خصوصاً فاصله‌گذاری اجتماعی یا هوشمند) که برای

کنترل شیوع کرونا اتخاذ شود باید به‌طور همزمان آثار اقتصادی آن بر مردم و بر کسب‌وکارها نیز مورد توجه قرار داد. به‌عبارتی چون شرط اصلی برای کنترل شیوع کرونا، کاهش حداکثری تعاملات اجتماعی غیرضروری و به نوعی رعایت فاصله اجتماعی (هوشمند) بوده است لذا لازم است تا تعطیلی بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی غیرضروری تا مدت حتی نامعلوم ادامه پیدا کند که البته هزینه‌های اقتصادی بسیاری را به اقشار مختلف تحمیل کرده و خواهد کرد. لذا همزمان باید سیاست‌هایی برای هم جبران درآمدهای کاهش‌یافته و هم تحریک تقاضا به اجرا گذاشته شود.

در این گزارش بر آن هستیم تا با بهره‌گیری از نظرات گروهی از فعالان کسب‌وکار و خبرگان دانشگاهی^۱ در امور مربوط به کسب‌وکارها از طریق روش گلوله برفی، در کنار مطالعه و استخراج مهم‌ترین نکات از مجموعه گزارش‌ها، مقالات، اخبار، تحلیل‌ها و کتب منتشره داخلی و خارجی در دسترس که در موضوعات مرتبط با کرونا و کسب‌وکارها در اختیار گرفته‌ایم بتوانیم به سه سؤال ذیل پاسخ دهیم:

۱. تهدیدهای کرونا در ماهیت کسب‌وکارها چه تغییراتی خواهد داد وظایف دولت در این باره چیست؟

۲. کشورهای دیگر برای حفاظت کسب‌وکارهایشان از کرونا چه تدابیری اتخاذ کرده‌اند؟

۳. کرونا چه فرصت‌هایی برای کسب‌وکارها و جهش تولید در ایران می‌تواند ایجاد کند؟

به‌عبارتی همه‌گیری بیماری کوید-۱۹ آثار مثبت و منفی متعددی بر کسب‌وکارها خواهد گذاشت و فرصت‌ها و تهدیدهایی برای کسب‌وکارهای ایرانی ایجاد خواهد کرد، برخی کشورها در این زمینه تجربیاتی دارند و مطالعاتی هم منتشر شده است. لذا مسئله این گزارش، پیش‌بینی آثار کرونا بر کسب‌وکارها و چالش‌های پیش روی کسب‌وکارها، تجربیات جهانی برای مدیریت آثار کسب‌وکاری کرونا و احصای فرصت‌ها و تهدیدهای کرونا بر کسب‌وکارهای ایرانی و بیان برخی توصیه‌ها و پیشنهادها به کسب‌وکارها و دولتمردان و مسؤولان است.

۱. آثار شیوع ویروس کرونا بر کسب‌وکارها

در این بخش به‌صورت مختصر عمده‌ترین آثار شیوع کرونا بر کسب‌وکارهای ایرانی و عمده‌ترین چالش‌های پیش روی فعالیت‌های اقتصادی و کسب‌وکارها بررسی می‌شود:

در بیان عمده‌ترین آثار لازم است قدری آثار کرونا در روابط تجاری ایران با شرکای تجاری خود و در رفتار و تعاملات داخلی مردم و خود کسب‌وکارها را نیز مورد توجه و دقت نظر قرار داد تا بتوانیم هرچه بهتر آثار تهدیدهای کرونا بر کسب‌وکارهای ایرانی را برشماریم.

۱. اسامی افراد و خبرگان فوق از ابتدا تا انتهای روش گلوله برفی عبارتند از: علی داوری، مصطفی زمانیان، رضا حریری، مینا مهرنوش، اصغر جهانگیری، مسلم خانی، سیدحمید حسینی، مهدی جعفرزاده، سهراب قصابی، شاهین فاطمی و حجت ذوقی.

۱-۱. آثار کرونا بر فعالیت‌های اقتصادی و روند کسب‌وکارها

روند اتفاقات با شیوع و فراگیری این ویروس این‌گونه رخ داد: ابتدا پخش خبر ویروس کرونا، افزایش سریع مبتلایان و قربانیان در دو استان قم و گیلان، اعلام تعطیلی مدارس و دانشگاه‌ها تا چند روز و سپس تمدید تعطیلی تا اطلاع ثانوی، بازار و مغازه‌ها به سرعت مشتریان خود را از دست دادند، رستوران‌ها و کافی‌شاپ‌ها تعطیل شدند، شیوع کرونا در سایر استان‌ها با سرعتی بالا و فراگیر شدن آن در کل کشور، تولیدی‌ها و کارخانجات به دلیل شیوع سریع این بیماری جهت عدم انتقال به کارمندان، به تعطیلی رسیدند، استفاده از پول نقد ممنوع شد، در چند ماه اول توصیه اکید بر عدم حضور غیرضروری در بیرون از خانه بارها از طرف مسئولان اعلام شد، تجمع همزمان افراد در یک محیط خطرناک اعلام گردید، توصیه به عدم تردد شهری و غیرشهری صورت پذیرفت، هتل‌ها، مسافرخانه‌ها و آژانس‌های مسافرتی مجبور به لغو رزروهای خود شدند، درخواست استفاده از برخی مواد ضدعفونی‌کننده و دارو برای جلوگیری از شیوع بیماری به سرعت و شدت افزایش پیدا کرد و در چند هفته اول کمیاب و با قیمت بسیار بالا عرضه می‌شدند، درخواست مردم برای خریدهای شخصی و شرکتی جهت قرنطینگی افزایش پیدا کرد، هجوم بیماران به مراکز درمانی و خستگی مفرط کادر درمانی و پزشکی، افزایش اقبال مردم به خریدهای آنلاین و ... واضح‌ترین اثر شیوع این بیماری کاهش خرید مردم از کسب‌وکارهای خُرد، اعم از تولیدی و خدماتی به‌ویژه در فصل خرید شب عید بوده است، کسب‌وکارهایی که حیات چهار میلیون واحد صنفی و صدها هزار واحد تولیدی کوچک و خُرد وابسته به آن است. با ادامه این روند و تعلیق قراردادهای کاری، برخی کسب‌وکارها به‌ویژه کسب‌وکارهای خُرد^۱ و کوچک^۲ تعطیل شده و یا با مشکلات زیادی مواجه شدند. طبق سنت بازار ایران، اسفندماه هم زمان فروش بیشتر است و هم تسویه بسیاری از چک‌ها؛ با توجه به روند شیوع بیماری و لزوم تشدید محدودیت‌های تردد و سفر و...، پیش‌بینی می‌شود زنجیره‌ای از پاس نشدن چک‌ها و افزایش تعداد چک‌های برگشتی و مطالبات مشکوک‌الوصول به‌وجود آید و کثیری از تجار و صاحبان حرف دچار مشکلات حاد شوند. لذا با این شرایط از ابتدای اسفندماه ۱۳۹۸ بسیاری از صنوف با مشکل مواجه شده‌اند و روند این مشکلات همان‌طور که قابل پیش‌بینی بود تا چند ماه بعد از شروع فعالیت‌ها در سال ۱۳۹۹ تداوم داشته است.

همزمان بسیاری از زیربخش‌های خدمات با مشکل جدی در تقاضا روبه‌رو شده‌اند؛ بررسی‌ها نشان می‌دهند^۳ که عمده‌ترین بخش‌های آسیب‌پذیر، کاهش فعالیت‌های «عمده‌فروشی و خُردفروشی، بجز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت»، به ترتیب بخش‌های «خدمات واحدهای غیرمسکونی»، «حمل‌ونقل زمینی بار بجز راه‌آهن»، «تولید، انتقال و توزیع برق»، «بانک» و «استخراج نفت خام و گاز طبیعی»

1. Micro

2. Small

۳. جهت مطالعه بیشتر مراجعه کنید به گزارش درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۸) بررسی آثار اقتصادی و پیشنهادهایی برای مدیریت تبعات آن (ویرایش اول)، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، اسفند ۱۳۹۸، شماره مسلسل ۱۶۹۴۵، صص ۶ تا ۹.

خواهد بود. بدین معنا که در صورت کاهش تولید بخش «عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، بجز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت»، بخش‌های مذکور به ترتیب مهم‌ترین بخش‌هایی خواهند بود که دچار آسیب خواهند شد. این کاهش تقاضا به زنجیره‌های بعدی نیز اصابت کرده و با وقفه، آن فعالیت‌ها نیز با مشکل رکود تقاضا روبه‌رو خواهند شد. این موضوع به‌خصوص از این منظر با اهمیت است که برخی فعالیت‌ها هرچند ممکن است در ابتدای فراگیری کرونا با مشکل جدی روبه‌رو نشده باشند، اما پیش‌بینی رکود نسبی این فعالیت‌ها دور از انتظار نخواهد بود. به‌نظر می‌رسد به‌علت ارتباطات این زیربخش‌ها با یکدیگر، عمده بخش‌های آسیب‌پذیر در گام‌های بعدی نیز زیربخش‌های خدماتی خواهند بود، با این حال این نتایج نشان می‌دهد برخی زیربخش‌های صنعت و کشاورزی نیز کاملاً متأثر خواهند شد.

از منظری دیگر این مشاغل غیررسمی هستند که بیش از مشاغل رسمی در معرض آسیب می‌باشند زیرا در مشاغل رسمی رابطه کاری شاغل و بنگاه در چارچوب یک قرارداد با کارفرما تعریف می‌شود که غالباً افراد تحت پوشش بیمه قرار می‌گیرند. این رابطه کاری به‌دلایل مختلف پایدارتر از مشاغلی است که قرارداد و پوشش بیمه برای نیروی کار وجود ندارد. و از بین مشاغل غیررسمی در بخش خدمات، که آسیب‌پذیرترین حوزه هستند و حدود یک‌چهارم شاغلان کشور را تشکیل می‌دهند، نیز عمدتاً افراد خوداشتغال یا کارکنان مستقل در معرض شوک منفی تقاضای ناشی از کرونا هستند. زیرا عمده مشاغل این گروه به‌خصوص در بخش خدمات، با تقاضای مصرفی و روزانه مردم در ارتباط هستند.^۱

مطالعات نشان می‌دهد که جمعیت جدید شاغل ایجاد شده در سال‌های اخیر دارای ویژگی‌هایی هستند. از جمله اینکه اشتغال ایجاد شده اشتغالی است که نه توسط بخش دولتی یا شرکتی و کارخانه‌ای، بلکه توسط بخش غیرشرکتی و با تمرکز بر خدماتی مانند خرده‌فروشی و عمده‌فروشی، تعمیرات، حمل‌ونقل، واسطه‌گری، خدمات مواد غذایی و ... ایجاد شده است. این گروه از شاغلان عمدتاً دارای مشاغل تمام‌وقت نیستند و در موقعیت‌های شغلی ناپایداری مشغول هستند که به تقاضای خانوارها و حضور آنان در خارج از خانه وابسته است. لذا کاهش تقاضای رخ داده طی ماه‌های اخیر و احتمال تداوم آن سبب از بین رفتن گسترده این مشاغل خواهد شد و این گروه هستند که از کاهش تقاضای ناشی از بیماری کرونا بیشتر آسیب خواهند دید. البته باید توجه داشت که مشاغل مذکور نه دارای بیمه هستند که تخفیف در حق بیمه کارفرما سبب نجات آنها شود نه مالیات می‌پردازند و نه به تسهیلات و کمک‌های مالی دولت دسترسی دارند. این گروه با از دست رفتن شغل به بیکاران فقیر تبدیل می‌شوند و مشمول برنامه‌های دولت برای حفظ مشاغل در بنگاه‌های عمدتاً بزرگ اقتصادی که به تسهیلات، تخفیف حق بیمه کارفرما، معافیت مالیاتی و مواردی از این قبیل دسترسی دارند، نمی‌شوند. ازسوی دیگر اگر شوک کاهش تقاضای ناشی از شیوع کرونا را موقتی فرض کنیم اشتغال از دست رفته در بنگاه‌های بزرگ و متوسط پس از گذر

۱. جهت مطالعه بیشتر می‌توانید به گزارش زیر رجوع کنید: نرگس صادقی و دیگران، درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۰) ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا (ویرایش اول)، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۷۰۱۱، اردیبهشت ۱۳۹۹.

از بیماری کرونا احیا خواهد شد، اما برای این دست از مشاغل امکان احیای مجدد و حتی تأمین معیشت روزانه به راحتی امکانپذیر نیست.^۱

به عبارتی شوک کرونا از یک طرف شوک به عرضه نیروی کار است (به دلیل سیاست‌های قرنطینه خانگی که برای کنترل شیوع بیماری ضروری است) و از طرف دیگر شوک به تقاضا برای کالاها و خدمات (هم از جهت کاهش تقاضای کل و به تعویق افتادن خریدهای غیرضروری و هم از جهت جابه‌جایی تقاضا بین صنایع مختلف) قلمداد می‌شود و از مهم‌ترین موضوعات در شوک سمت عرضه جلوگیری از اختلال در زنجیره تأمین است به عبارتی تعطیلی کارخانجات و بنگاه‌های آسیب‌دیده بر اثر کرونا و کسب‌وکارهایی که ملزم به بسته شدن شده‌اند، منجر به تعدیل نیروی کار گسترده خواهد شد و کاهش درآمد خانوار، کاهش تقاضا را به همراه دارد. از طرف دیگر عدم اطمینان نسبت به آینده، خانوار را به تصمیم پس‌انداز بیشتر و به تعویق انداختن خرید اقلام غیرضروری ترغیب می‌کند و همین امر کاهش تقاضای کل بیشتری را موجب می‌شود. از جهتی دیگر با اعمال طرح فاصله‌گذاری اجتماعی و تعطیلی اکثر اصناف تولید این فعالیت‌ها متوقف شده و در صورتی که این وضعیت تداوم یابد این شوک ناشی از اعمال محدودیت‌های عرضه کالاها و خدمات به زنجیره تولید این کالاها و خدمات نیز منتقل خواهد شد.

از طرف دیگر با افزایش احتمال ابتلا به بیماری در نتیجه استفاده از برخی خدمات و کالاها، تقاضای خانوارها و حتی بنگاه‌های مصرف‌کننده آن خدمات به خصوص در سطح بخش خدمات هتلداری، رستوران و بنگاه‌های کوچک خدماتی دیگر کاهش جدی می‌یابد و این شوک تقاضا خود باعث کاهش سودآوری این بنگاه‌ها شده و این موضوع در صورت تداوم می‌تواند به تعدیل نیروی کار برای فعالیت‌های فوق منجر شود که خود نیز باز موجب تشدید کاهش تقاضای خانوارها به دلیل کاهش درآمد خواهد شد و این چرخه معیوب ادامه می‌یابد. بنابراین اولین و مهم‌ترین اثر شرایط موجود بر بنگاه‌های کوچک و متوسط یا همان کسب‌وکارهای خرد خواهد بود.

در همین خصوص براساس پایش صورت گرفته از واحدهای صنفی سراسر کشور طی دو هفته اول فروردین ماه ۱۳۹۹ به تفکیک حوزه‌های کاری در خصوص تأثیر شیوع کرونا بر واحدهای صنفی تولیدی-خدماتی انجام پذیرفت و مشخص شد که تا آن تاریخ وضعیت میزان فروش این واحدها در پایان سال ۱۳۹۸ نسبت به مدت مشابه سال گذشته به این نحو تغییر کرده است: صنایع کیف و کفش با ۹۸ درصد کاهش، نساجی و پوشاک با ۹۲ درصد کاهش، تحریر و چاپ و صنایع دستی و فرش با ۸۶ درصد کاهش، ساختمانی با ۸۵ درصد کاهش، سایر صنایع خرد با ۸۲ درصد کاهش، خدمات با ۸۱ درصد کاهش و غذایی با ۶۷ درصد کاهش مواجه شده‌اند.^۲

۱. همان، صص ۹-۱۰.

۲ جهت مطالعه بیشتر رجوع کنید به: درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۲۶) تأثیر شیوع کرونا بر واحدهای صنفی تولیدی خدماتی (نتیجه پیمایش تلفنی از واحدهای سراسر کشور طی دو هفته اول فروردین ماه ۱۳۹۹ به تفکیک حوزه‌های کاری)، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۲۲۰۱۷۰۰۲، اردیبهشت ۱۳۹۹.

درخصوص آن دسته از کسب‌وکارهایی که با صادرات و واردات از کشورهای گوناگون مرتبطند نیز باید بیان داشت که رفتار کشورها در قبال کرونا، بر سرنوشت صادرات اثری جدی خواهد گذاشت، بخشی از صادرات ما مواد اولیه و ضروری است. در چند ماه گذشته (خصوصاً در اسفندماه ۱۳۹۸ تا خردادماه ۱۳۹۹) بسیاری از کشورها برای مقابله با کرونا، با توجه به احساس خطر همسایگان ایران از انتشار ویروس کرونا از طریق ایران به آن کشورها تصمیم به بستن مرزهای خود خصوصاً مرزهای زمینی با ایران گرفتند^۱ یا محدودیت‌هایی وضع کرده‌اند. به عبارتی بسته شدن مرزهای زمینی توسط کشورهای منطقه از جمله عراق، افغانستان و ترکیه و مرزهای هوایی به ویژه ترکیه، گرجستان و امارات به بهانه کرونا خود بر افزایش قیمت ارز، کاهش صادرات و واردات تأثیر گذاشته و کاهش و توقف صادرات محصولات به دلیل بسته شدن مرزها یا ممنوعیت واردات از سایر کشورها خود به کاهش تولید و فروش منجر می‌گردد. در این خصوص لازم است بررسی دقیقی صورت گیرد که حجم اصلی کالاهای صادراتی ما و تنوع آنها و کشورهای مقصد بر اثر کرونا با چه تغییراتی مواجه شده و کدام یک از محصولات صادرات غیرنفتی از جمله مواد غذایی در مرزهای صادراتی امکان صادرات را از دست داده‌اند.^۲ البته باید توجه داشت که در بلندمدت با توجه به نیازی که برای کالاهای ایرانی دارند، شاید رفتار خود را تغییر دهند.^۳ به عبارتی عدم امکان تجارت^۴ به علت وجود ممانعت‌های بهداشتی تجارت زمینی و هوایی همانند شوکی عمل کرده و این عدم امکان صادرات برای بنگاه‌های موفق گذشته که بسیاری با سختی در بازار رقابت جهانی توانسته بودند مشتریان خوبی برای خود پیدا کنند، اثر منفی بر تولید بنگاه‌های صادرات محور بروز داده است.

برای سنجش بهتر آثار کرونا بر ماهیت کسب‌وکارها قطعاً لازم است تا بتوانیم رفتار مردم یعنی مصرف‌کنندگان کالاها و خدمات (تقاضاکنندگان یا مشتریان) و رفتار تولیدکنندگان (عرضه‌کنندگان کالا و خدمات) را نیز تحلیل و سنجش کرد؛ در بحران کرونا بخش عرضه و تقاضا هر دو آسیب دیدند. کاهش فروش محصولات که در سبد مصرفی خانواده کالاهای اساسی محسوب نمی‌گردد و افزایش فروش برخی محصولات به صورت همزمان مشاهده می‌شوند. بخش عرضه با کاهش توان زنجیره تأمین، تعطیلی واحدها، کاهش فروش، کاهش بهره‌وری مواجه شده است و در بخش تقاضا نیز با تغییر رفتار خرید مشتریان مواجه است.

۱. طبق بررسی‌های به عمل آمده تا زمان تهیه این گزارش فعالیت برخی مرزها بعد از گذشت چند ماه بسته بودن تا حدودی به حالت قبل برگشته است لکن همچنان برخی دیگر از مهم‌ترین مرزهای تبادل ایران مانند، ترکمنستان (گذرگاه اینچه برون)، عراق (گذرگاه سومار و جداب) و ترکیه (گذرگاه سرو) کم‌اکنون بسته است.

۲. تحلیل در این خصوص و کسب‌وکارهای مرتبط با این امور نیازمند دریافت اطلاعات دقیق از منابع آماری خصوصاً گمرک است که متأسفانه به دلیل عدم به‌روزرسانی گزارش‌های مربوط در حال حاضر امکان رصد دقیق آمار وجود ندارد.

۳. مثلاً برخی از فعالان زعفران بیان کرده‌اند که در حال حاضر هیچ‌گونه صادرات زعفرانی انجام نمی‌شود. اسپانیا و ایتالیا از عمده‌ترین مشتریان زعفران ایران هستند که اکنون در زمره درگیرترین کشورها با ویروس کرونا هستند و از آنجا که زعفران یک کالای لوکس تلقی می‌شود، در شرایط فعلی رغبتی برای خرید آن وجود ندارد، ضمن اینکه بخش خصوصی خریدار عمده زعفران است که در حال حاضر نیز بیشتر فعالیت‌های بخش خصوصی تعطیل است (روزنامه دنیا اقتصاد پنجشنبه ۲۸ فروردین ۱۳۹۹).

۴. به گفته نایب‌رئیس اتاق بازرگانی مشترک ایران و چین در حال حاضر واردات یک‌هزار و ۴۰۰ قلم کالا از چین و دیگر کشورها ممنوع است و پیش از این ممنوعیت هم فقط ۱۰ تا ۱۵ درصد واردات کشور، مصرفی بوده و بالای ۸۰ درصد را کالاهای واسطه‌ای و مرتبط با خطوط تولید تشکیل می‌دادند، به عبارتی ممنوعیت مبادلات تجاری با کشور چین درخصوص عدم امکان شرایط مساعد واردات کالاهای ثبت شده خود مزید بر علت آثار ثانویه‌ای بر تولیدات مرتبط که نیازمند تأمین برخی از کالاهای خود از مبدأ چین بوده‌اند شده است.

بخش تولیدات صنعتی به دلایلی مانند اختلال در عرضه مستقیم (تعطیلی اجباری)، مشکلات مربوط به تعطیلی زنجیره ارزش و کاهش میزان کلی تقاضا با چالش مواجه است. کاهش تولید دلایل دیگری مانند کاهش حضور نیروی کار، تعدیل نیروی کار و کاهش بهره‌وری را نیز دارد. البته در بخش‌هایی مانند صنایع غذایی، افزایش فروش منجر به افزایش تولید هم شده است. ولی با گذشت زمان این احتمال وجود دارد که به دلیل مشکلات زنجیره تأمین، قیمت مواد اولیه بالاتر برود و تولید در کل کاهش یابد. از طرف دیگر در تأمین مواد اولیه تولید نیز مشکلاتی ایجاد شده است و همزمان عدم اطمینان نسبت به آینده، خانواده‌ها را به پس‌انداز بیشتر و به تعویق انداختن خرید اقلام غیرضروری تشویق می‌کند. همین امر کاهش تقاضای کل بیشتری را موجب می‌شود و مهم‌ترین موضوع در شوک سمت عرضه ناشی از اختلال در زنجیره تأمین را مجدداً تشدید می‌کند.

در این میان برخی پیامدهای اجتماعی کرونا نیز بیشتر به چشم می‌آید از آن جمله تغییر در سبک زندگی افراد، تغییر در الگوی مصرفی مردم، تغییر عادات و رفتارهای مردم در زمینه خریدهایشان از جمله افزایش رغبت به مصرف کالاهای خوراکی کارخانه‌ای، زیرا در بین مردم این دید به وجود آمده است که محصولات کارخانه‌ای پاک‌تر از محصولاتی است که به طور فله‌ای و غیراستاندارد عرضه می‌شود. از طرفی عده‌ای از مردم به دلیل ترس از شیوع بیماری؛ این برداشت را داشته‌اند که شهرها قرنطینه می‌شود و دسترسی و عرضه محصولات با اختلال مواجه می‌گردد و لذا برای خرید محصولات به فروشگاه‌ها هجوم برده‌اند (در چند هفته اول شیوع این رفتارها بیشتر بروز داده است). از منظر دیگر متوجه شدن مردم از میزان تأثیرپذیری آنها از محیط‌های پیرامونی است. به عبارتی مجموعه‌های کسب‌وکاری چه کارخانجات و تولیدکنندگان بزرگ و چه فعالان کسب‌وکار متوسط و خرد، حتی یک راننده تاکسی نیز به فراست دریافته‌اند که تأثیرپذیری آنها از محیط و اینکه حتی یک‌شبه ممکن است در معرض نابودی قرار بگیرند واقعاً وجود دارد و در این شرایط همه آن را درک و لمس و تجربه کردند. در این میان اگر فعالان کسب‌وکار خلاقیت و نوآوری متناسب با شرایط کرونایی را نداشته باشند، محتوم به شکست هستند. این درک و فهم برای عموم فعالان کسب‌وکارها به وجود آمد که همیشه باید قابلیت خلق نوآوری در کسب‌وکارها وجود داشته باشد تا بتوانند در این بحران‌ها و اتفاقات ماندگار باشند.

به طور کلی براساس ریسک‌های کسب‌وکارها کرونا در سه سطح اثرگذار بوده است: دسته اول مشاغلی هستند که با شیوع کرونا به دلیل مراقبت‌های بهداشتی خانواده‌ها با کاهش شدید تقاضا روبه‌رو شده‌اند مانند خدمات آژانس‌های مسافرتی، هتل‌ها، حمل‌ونقل مسافر و غیره؛ دسته دوم مشاغلی که به دلیل اعمال قرنطینه با محدودیت عرضه خدمات و کالاها مواجه شده‌اند مانند عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، مشاوره‌های حقوقی و حسابداری، مدیریتی و غیره و دسته سوم، مشاغلی که با تعطیلی مواجه شده‌اند مانند مشاغل آموزشی، مدارس و دانشگاه‌ها، باشگاه‌های ورزشی، سالن‌های مراسمات و غیره.^۱

۱. برگرفته از گزارش، داوری، علی، پنج استراتژی تاب‌آوری کسب‌وکار در شرایط بحران کرونا، ویرایش ۱۲ اردیبهشت ۱۳۹۹، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران. در پیوست شماره دو همین گزارش برخی توصیه‌های به کسب‌وکارها از این منظر آورده شده است.

۱-۲. عمده‌ترین چالش‌های پیش روی کسب‌وکارها در شرایط کرونا

با شروع طرح فاصله‌گذاری اجتماعی، کنترل ورودی و خروجی استان‌ها، کاهش ساعات کاری، تعطیل شدن اجباری برخی اصناف با ریسک بیشتر، تداوم بسته بودن مدارس و دانشگاه‌ها با هدف کاهش دامنه آلودگی و مواردی از این دست، عملاً چالش‌های کسب‌وکارها تشدید یافته و تولید محصولات شرکت‌ها و بسیاری از کارخانجات به دلیل کاهش عرضه مواد اولیه و کاهش موقت تولید کمتر شده است؛

در ذیل^۱ در قالب ۶ چالش اساسی با عنوان چالش‌های جهانی، چالش‌های اقتصادی، چالش‌های دولتی، چالش‌های شرکتی و رقابتی، چالش‌های اجتماعی و چالش‌های برنامه‌ریزی عمده‌ترین چالش‌ها برای کسب‌وکارهای امروزی به صورت مختصر و سرفصلی بیان می‌شود.^۲

چالش‌های جهانی: کاهش تولیدات در جهان به دلیل شیوع ویروس کرونا پیامدهای منفی قابل توجهی دارد. بحران کرونا همه کشورهای صنعتی جهان و چین را که همگی شکل‌دهنده‌های زنجیره‌های تأمین جهانی شناخته می‌شوند، به شدت درگیر ساخته است. پیش‌بینی می‌شود که زنجیره‌های تأمین کسب‌وکارهای کشورهای مختلف به دلیل تأمین مواد اولیه و خرید تکنولوژی با بحران مواجه شود. همچنین تقاضای نهایی کمتر برای کالاها و خدمات و محدودیت‌های پرواز و سفر و محافظه‌کاری در بازارهای مالی افزایش یافته است. ارزش سهام در اکثر کشورهای جهان در حال کاهش است. عرضه و تقاضای بازار نفت در حال تغییر است. در مقایسه با رخدادهای مشابه گذشته، اقتصاد جهان در زمان حال دارای ارتباطات بسیار گسترده‌تر و در هم‌تنیده‌تر است. از طرفی دامنه بحران به صورت همه‌گیر است. در نتیجه این بحران از جنبه اقتصادی پیچیده‌تر شده است. کشورهای مختلف از زمان آغاز شیوع کرونا در تلاش هستند دامنه بحران را کنترل کنند. از آغاز سال جدید میلادی قیمت جهانی نفت کاهش یافته است. با بررسی کلیه جوانب برخی چالش‌های جهانی عبارتند از:

۱. احتمال طولانی شدن دوره بهبود و رونق اقتصاد جهانی و پیش‌بینی بحران بزرگ‌تر از سال ۲۰۰۸؛
۲. درگیر بودن کشورها در مراحل مختلف شیوع کرونا. برخی کشورها مانند چین در مراحل پایانی هستند، برخی مانند ایران و ایتالیا در دوره پیک ابتلا هستند و برخی در مرحله شروع. لذا با تفاوت در مرحله شیوع بیماری ریسک شیوع مجدد بیماری در سایر کشورها بالاتر می‌رود؛
۳. احتمال تداوم کاهش جهانی قیمت و مصرف نفت و محصولات پتروشیمی؛
۴. عدم اطمینان در بازارهای مالی و بورس جهان؛
۵. نبود تجربه مشابه مدیریت بحران در سطح جهان؛

۱. مطالب این قسمت (۵ چالش اول) برگرفته از: علی داوری: بخش مدیران ۳۶۴۲۵۱۸/۲۴ چالش شرکت‌ها در شرایط کرونا -/https://donya-e-eqtasad.com/ و مطالب منتشره توسط: داوری، علی، ۲۰ چالش پیش روی کسب‌وکارها در بحران کرونا، دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران، اردیبهشت ۱۳۹۹.

۲. به نظر می‌رسد بررسی هرکدام از عناوین چالش‌ها نیاز به توضیح و تفسیر دارد که با توجه به ماهیت این گزارش در این پژوهش بدان پرداخته نشده است.

۶. کاهش تولید کشورها و آسیب و اختلال در زنجیره تأمین و لجستیک در جهان؛
۷. محدود شدن ارتباطات و سفرهای تجاری و تفریحی.

چالش‌های اقتصادی: به دلیل شیوع کرونا تولید و مصرف بیشتر کالاها و خدمات در جهان مختل شده است و در هر دو طرف عرضه و تقاضا شوک ایجاد کرده است. این شوک‌ها دارای آثار اقتصادی است. بسته شدن مرزهای زمینی و هوایی نیز بر افزایش بیشتر قیمت ارز و کاهش صادرات و واردات مؤثرند. کاهش قیمت نفت بر کاهش قیمت محصولات پتروشیمی و کاهش درآمدهای ارزی کشور مؤثر خواهد بود. لذا در مجموع چالش‌های اقتصادی عبارتند از:

۱. بسته شدن مرزهای کشورهای همسایه و کاهش امکان مبادلات؛
۲. کاهش صادرات مواد خام به سایر کشورها و واردات نیازمندی‌ها به کشور؛
۳. افزایش قیمت ارز؛
۴. کاهش فعالیت برخی از کسب‌وکارهای خرد و کارآفرینانه؛
۵. رکود تولید و خدمات (به نوعی کاهش فروش)؛
۶. کاهش میزان سرمایه‌گذاری.

چالش‌های دولتی: دولت‌ها به دلیل نقش حاکمیتی در کنترل تبعات بحران در همه کشورها بازیگر کلیدی محسوب می‌شوند، سیاست‌های سختگیرانه و سهل‌گیرانه دولت‌ها می‌تواند بر میزان گسترش و دوره زمانی بحران مؤثر باشد. این سیاست‌ها می‌تواند جنبه‌های متعدد هزینه‌ای، حمایتی و اطلاع‌رسانی را شامل شود. حتی در کشورهای دارای بخش خصوصی قوی نیز سیاست‌های دولت‌ها در دوره بحران سرنوشت‌ساز هستند. در شرایط بحرانی دولت‌ها در نظام سلامت بودجه‌های مشخصی را باید در نظر بگیرند. شرایط بحران کرونا، در حال حاضر باعث شده تا دولت‌ها بودجه‌های هنگفت برای بحران در نظر بگیرند. ولی در ایران به دلیل مشکلات تحریمی، محدود شدن منابع درآمدی اصلی دولت، کاهش احتمالی درآمدهای مالیاتی خصوصاً در سال ۱۳۹۹ و افزایش هزینه‌های دولتی و عدم آمادگی قبلی برای بحران با چند چالش مواجه هستیم. این چالش‌ها که بر تصمیمات اقتصادی دولت در کمک به کسب‌وکارها مؤثر است عبارتند از:

۱. افزایش هزینه‌های درمانی، بیمه و تأمین اجتماعی
۲. کاهش درآمدهای دولت

پایین بودن توان مالی دولت در حمایت از کسب‌وکارها به دلیل مشکلات بودجه‌ای که عمده‌ترین دلیل آن بعد از کاهش درآمدهای نفتی به دلیل ادامه‌دار بودن تحریم‌ها عدم تحقق درآمدهای مالیاتی است، یعنی کاهش درآمدهای مالیاتی به دلیل کاهش درآمد بنگاه‌ها (مالیات بر درآمد) و کاهش مبادلات کالاها و خدمات (مالیات بر ارزش افزوده) و درآمدهای حاصل از تعرفه‌ها و عوارض گمرکی در کنار کاهش درآمدهای نفتی پیش‌بینی شده در بودجه دولت از جمله مهم‌ترین آثار کرونا بر بخش درآمد بودجه دولت

خواهد بود؛ به عبارتی کاهش تقاضا و خرید محصولات توسط مردم کاهش فروش کالاها و به تبع آن کاهش تولید و در نتیجه کاهش میزان مالیات‌های گوناگون پرداختی از طرف بنگاه‌ها به دولت را منجر خواهد شد لذا با کاهش درآمدهای مالیاتی مجدداً دولت با کاهش درآمدها و منابع در دسترس مواجه خواهد شد.

چالش‌های شرکتی / رقابتی: شرکت‌ها به دلایل مختلف مانند اختلال در عرضه مستقیم و مشکلات مربوط به زنجیره ارزش با کاهش میزان کلی تقاضا مواجه هستند. به دلایلی مانند کاهش حضور نیروی کار و تعدیل نیروها توان تولید در حال کاهش است. افزایش فروش برخی محصولات به صورت همزمان با کاهش فروش تعداد زیادی از دیگر محصولات مشاهده می‌شود. بخش عرضه با کاهش توان زنجیره تأمین، تعطیلی واحدها، کاهش فروش و کاهش بهره‌وری مواجه است و در بخش تقاضا با تغییر رفتار خرید مشتریان مواجه است. این چالش‌ها را می‌توان در ۱۱ عامل خلاصه کرد:

۱. کمبود برخی مواد اولیه
 ۲. محدودیت امکانات لجستیکی و حمل‌ونقل به دلیل قرنطینه شهرها و اختلال در روند عرضه محصولات
 ۳. کاهش تعداد نیروی کار فعال به دلیل تعطیلی، شیفته شدن و بیماری
 ۴. کاهش حجم نقدینگی بسیاری از کسب‌وکارها
 ۵. افزایش بدهی‌ها و دیون واحدهای تولیدی (بانکی، بیمه تأمین اجتماعی و مالیاتی) به دلایلی مانند عدم دریافت مطالبات گذشته و عدم امکان فروش به دلیل تعطیلی بر اثر مصوبات ستاد کرونا
 ۶. افزایش هزینه‌ها به دلیل کاهش بهره‌وری، فروش، منابع انسانی و هزینه‌های ثابت
 ۷. تعدیل یا نگهداشت نیروی انسانی
 ۸. کاهش میزان فروش
 ۹. کاهش اعتماد مشتریان به کسب‌وکارها به دلیل هشدارهای پیشگیرانه بهداشتی و تأخیر و تعلل مصرف‌کنندگان و شرکت‌های تولیدی در خرید
 ۱۰. نامشخص بودن چشم‌اندازهای کسب‌وکار برای تصمیم‌گیری
 ۱۱. تغییر انتظارات مشتریان و تغییر سلیقه مصرفی آنها.
- چالش‌های اجتماعی:** عدم اطمینان نسبت به آینده، جامعه را به پس‌انداز بیشتر و به تعویق انداختن خرید اقلام غیرضروری تشویق می‌کند. همین امر کاهش تقاضای کل بیشتری را موجب می‌شود، بنابراین برخی افراد جامعه بیکار شده و بیکاری، فقیرتر شدن و بدهی بیشتر را به همراه دارد. همچنین تغییر نگرش‌های جامعه بر فروش و مدل کسب‌وکارها تأثیر منفی دارد. برخی چالش‌های اجتماعی عبارتند از:
۱. تغییر سبک زندگی و نگرش آحاد جامعه و اولویت‌ها. هرچه دوره بحران طولانی‌تر باشد شدت این تغییرات بیشتر خواهد شد

۲. کاهش سطح درآمد، قدرت خرید و فقیرتر شدن دهک‌های پایین جامعه
 ۳. کم‌توجهی برخی افراد در پیشگیری و احتمال طولانی‌تر شدن دوره بحران.
- چالش‌های برنامه‌ریزی:**^۱ چالش‌های اصلی که در برنامه‌ریزی برای گذار از این بحران و موفقیت در دوره پس از آن ممکن است پیش آیند عبارتند از:
۱. رهبری در پیش‌بینی درست جایگاه کسب‌وکار در طول بحران و برنامه‌ریزی برای بازیابی و احیای جایگاه پس از این دوره
 ۲. انعطاف‌پذیری و تاب‌آوری کارفرمایان برای ادامه فعالیت و تأمین درآمد برای کسب‌وکار
 ۳. قدرت مالی کسب‌وکار برای تطبیق با کاهش درآمد و جریان نقدینگی
 ۴. فناوری‌ها و فرایندهایی که افراد را قادر سازند تا در طول بحران فراگیری، مشارکت معناداری در کسب‌وکار داشته باشند
 ۵. تنش ناشی از کاهش جریان نقدینگی و لزوم تأمین حقوق کارکنان و سایر هزینه‌ها
 ۶. عدم شفافیت در خصوص مسائل حقوقی و پروتکل‌های اختصاصی و نحوه رفع اختلافات به‌وجود آمده بر اثر شیوع کرونا.
- با توجه به مطالب بیان شده و ذکر چالش‌های رخ داده و پیش روی کسب‌وکارها ناچاراً بر اثر مجموعه عوامل مذکور فعالان اقتصادی چاره‌ای به‌غیر از تن دادن به برخی اتفاقاتی که در ادامه بیان می‌شود نداشته‌اند (به‌عبارتی شیوع کرونا باعث تغییرات عمده در مدل کسب‌وکار آنها از تعطیلی گرفته تا حتی تغییر در روش‌های فروش و واگذاری و تغییر در نوع کسب‌وکارها شده است) هرچند آن دسته از فعالان کسب‌وکار که توانسته‌اند با خلاقیت و نوآوری خود و با به‌کارگیری هوشمندی‌های لازم تغییراتی در مدل کسب‌وکار خود و حتی ماهیت فعالیت خود ایجاد نمایند نیز از آثار ناگوار کرونا خصوصاً در کوتاه‌مدت چندان مصون نمانده‌اند، در ادامه برخی از مهم‌ترین اتفاقاتی که گریبانگیر کسب‌وکارها شده است و برخی از مواردی که منجر به تغییر در ماهیت فعالیت‌های اقتصادی شده بیان شده است:^۲
۱. از بین رفتن بخش زیادی از کسب‌وکارهای فردی مانند دست‌فروشی و مشاغل غیررسمی که عمدتاً نیز فاقد پوشش بیمه‌ای هستند،
 ۲. کاهش شدید فروش مراکز تولید و توزیع غذاهای آماده اعم از رستوران‌ها، بوفه‌ها، طبخ‌ها، تالارهای پذیرایی، قهوه‌خانه‌ها، اغذیه‌فروشی‌ها که در برخی از آنها منجر به تغییر در نوع ارائه خدمات آنها شده است (مانند فروش غذاهای نیمه‌آماده جهت آماده‌سازی توسط خانواده‌ها به‌وسیله فرهای خانگی)
 ۳. کاهش تردد وسایل نقلیه عمومی به ویژه تاکسی‌ها، اتومبیل‌های شخصی و حتی تاکسی‌های

۱. برگرفته از گزارش

Businesses Consulting Engineering FIDIC Guidance for global (COVID-19): Corona virus, version 1, 2020. March

۲. فهرست عمده‌ترین کسب‌وکارهای آسیب‌دیده بر اثر کرونا به نقل از معاونت اقتصادی ریاست‌جمهوری در قالب ۸ بخش و در ذیل نامه به شماره ۹۶۸۹، مورخ ۹۹/۲/۷ اعلام گردید، متن نامه فوق در پیوست این گزارش موجود است.

اینترنتی در حمل‌ونقل عمومی مسافر درون شهری و همین‌طور کاهش شدید مسافران در حمل‌ونقل عمومی مسافر برون‌شهری اعم از هوایی، جاده‌ای، ریلی و دریایی و همچنین دچار رکود شدن بخش حمل‌ونقل بار.^۱

۴. کاهش فروش بازارهای دکوراسیون، تعمیرات خانه و بازارهای فرش و تجهیزات خانه
۵. کاهش تقاضای خدمات مربوط به مراسم عقد و ازدواج و همچنین سالن‌های پذیرایی مربوط به آن و به‌تبع آن کاهش خرید لوازم و اشیای مربوط،
۶. از بین رفتن مشاغل روزمزد مانند کارگرهای ساختمانی و یا معلم‌های حق‌التدریسی آموزشگاه‌ها.
۷. تعطیلی یا نیمه‌تعطیلی مراکز درمانی مانند دندانپزشکی و کاهش مراجعه بیماران به کلینیک‌های درمانی
۸. کاهش شدید فروش کیف و کفش و انواع پوشاک که به دلیل امتناع مردم از پرو کردن و تعطیلی مراکز عمده تشدید شده است.
۹. کاهش فروش بازارهای آنلاین و آفلاین پوشاک: گرچه پیش‌بینی می‌شد با کاهش تردد افراد در خیابان‌ها، بازارهای آنلاین رشد خوبی داشته باشد، اما درخصوص پوشاک و اقلام مشابه این افزایش فروش حاصل نشده است.
۱۰. دورکار شدن بسیاری از کارمندان کسب‌وکارهای دولتی و خصوصی (که اکثر موارد منجر به کاهش بازدهی کاری می‌شود).

۱۱. کسب‌وکارهای صنعت گردشگری داخلی و خارجی (توریسم ورودی) که یکی از موتورهای اشتغال و رشد در دوران تحریم محسوب می‌شوند، عملاً تعطیل شده و چرخ این صنعت اشتغال‌زا نیز متوقف گردید، لغو تورهای گردشگری داخلی و خارجی که به‌تبع آن واحدها و فعالیت‌های فراوانی در زنجیره وابسته به آن دفاتر خدمات مسافرتی، گردشگری و زیارتی و همین‌طور هتل‌ها، هتل آپارتمان‌ها، مجتمع‌های جهانگردی و گردشگری، مهمان‌پذیرها، مهمانسراها، مسافرخانه‌ها، مراکز بوم‌گردی، مراکز اقامتی، پذیرایی، تفریحی، خدماتی بین‌راهی موزه‌ها و زائرسراها و حمل‌ونقل، بالادستی‌ها و پایین‌دستی‌های صنعت غذا و... آسیب‌دیده و کارکنان آنها ممکن است کار خود را از دست داده باشند، در این میان شرکت‌های مسافری هوایی و زمینی، هتلداران، رستوران‌دارها و قهوه‌خانه‌ها لطمه فراوانی دیده‌اند.

۱۲. تعدیل نیروی بسیاری از کسب‌وکارها به دلیل کاهش ناگهانی تقاضای مشتریان (برای مثال جایگزین شدن آموزش آنلاین به‌جای استفاده از محصولات کاغذی، کاهش تقاضا در بخش‌های گردشگری و بخش غذا تا ۹۰ درصد، در بخش پوشاک تقریباً ۷۰ درصد، بخش شیرینی و شکلات حدود ۷۰ درصد، لوازم خانگی ۷۰ درصد، صنایع مبلمان ۶۰ درصد، کیف و کفش تقریباً ۵۰ درصد، صنایع

۱. جهت مطالعه بیشتر می‌توانید رجوع کنید به: به گزارش درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۸) بررسی آثار اقتصادی و پیشنهادهایی برای مدیریت تبعات آن (ویرایش اول)، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، اسفند ۱۳۹۸، شماره مسلسل ۱۶۹۴۵، ص ۷.

دیگر به صورت میانگین ۴۰ تا ۵۰ درصد در همین ایام شیوع کرونا بوده است.^۱

۱۳. کاهش فعالیت صادرکنندگان مواد غیرنفتی که بار بسیاری را در زمان تحریم‌ها در دو سال اخیر به دوش می‌کشند و به نوعی منابع درآمد ارزی کشور را در زمان تحریم فروش نفت بر عهده داشتند به دلیل بسته شدن مرزهای کشورهای مختلف از جمله کشورهای همسایه و منطقه در زمان‌های متناوب.

۱۴. همانند سایر حوزه‌ها، اثرپذیری منفی و افزایش بیکاری ناشی از شیوع کرونا در بخش مسکن و ساختمان نیز قطعی است، اما شدت آن برحسب گروه‌های فعالیت عمده متفاوت خواهد بود. به نظر می‌رسد کمترین اثر شغلی منفی در حوزه صنایع و تولیدکنندگان مصالح ساختمانی خواهد بود که قابل اغماض است. در حوزه فروشندگان کالا و مصالح ساختمانی آثار منفی اقتصادی و اشتغال ملموس خواهد بود. در حوزه مشاغل خدماتی مرتبط با مسکن و ساختمان و همچنین فعالیت خرید و فروش و بنگاه‌های مسکن و مشاوران املاک، آسیب‌پذیری اقتصادی و شغلی قابل توجه خواهد بود.^۲

۲. برخی اقدام‌های کشورهای منتخب در خصوص مدیریت آثار کرونا^۳

شوک کرونا از نظر اقتصادی، رفتاری متفاوت نسبت به سایر پاندمی‌هایی دارد که تاکنون اتفاق افتاده‌اند. همه‌گیری‌های قبلی در زمانی که رخ دادند، کشورهایی را تحت تأثیر قرار داده بود که نقش اقتصادی مهمی در سطح بین‌المللی نداشته و البته وسعت کمتری داشتند در حال حاضر تعداد موارد کووید ۱۹- هشت یا نه برابر بیشتر از تعداد موارد سارس است حداقل یک واقعیت وحشتناک برای آن وجود دارد و آن این است که این بار پای کشورهای G7 و چین در میان است. اطلاعات مرتبط با کرونا، هر ساعت تغییر می‌کند، اما با توجه به داده‌هایی که تا این لحظه وجود دارد، ده کشوری که به سختی از کووید - ۱۹ ضربه دیده‌اند تقریباً لیست اقتصادهای بزرگ جهان را تشکیل می‌دهند (که البته ایران و هند استثنا هستند) ایالات متحده، چین، ژاپن، آلمان، انگلیس، فرانسه، ایتالیا و اسپانیا در رده‌های بالای کشورهای قرار دارند که به این بیماری مبتلا شده‌اند در حالی که چین تقریباً سخت‌ترین ضربه را دیده است، در چند هفته گذشته شاهد رشد نمایی موارد در اقتصادهای G7 بوده‌ایم تنها کشورهای ایالات متحده، چین، ژاپن، آلمان، انگلیس، فرانسه و ایتالیا با ۶۰ درصد از عرضه و تقاضای جهانی (تولید ناخالص داخلی) و ۶۵ درصد از تولیدات جهانی و ۴۱ درصد از صادرات تولید جهان را شامل می‌شوند؛ این اقتصادها - به‌ویژه چین، کره، ژاپن، آلمان و ایالات متحده دارای زنجیره‌های تأمین جهانی هستند، بنابراین مشکلات

۱. به نقل از آقای حجت ذوقی معاون دفتر سیاستگذاری و برنامه‌ریزی وزارت صنعت، معدن و تجارت و از خبرگان مشارکت‌کننده در تهیه این گزارش.

۲. جهت مطالعه بیشتر می‌توانید رجوع کنید به درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۲۲) بررسی ابعاد آثار ویروس کرونا بر بخش مسکن، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۹۷۳/۲۵۰۱، فروردین ۱۳۹۹.

۳. اطلاعات ذکر شده در این قسمت در خصوص اقدامات کشورهای مختلف جهت حمایت از اقتصاد و کسب‌وکارهای خود اقتباسی است از منابع ذیل: ۱. اقتصاد ایران گرفتار با ویروس کرونا، ضرورت حمایت از کسب‌وکارها (ویرایش دوم)، اتاق بازرگانی صنایع، معادن و کشاورزی ایران، اردیبهشت ۱۳۹۹. ۲. اطلاعات منتشر شده توسط صندوق بین‌المللی پول در سایت آن به آدرس: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19>

آنها تقریباً در همه کشورهای دنیا «آلودگی زنجیره تأمین» تولید خواهد کرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که الگوی حمایتی حکمرانی در کسب‌وکارها طیف و الگویی نسبتاً یکسانی در همه جای دنیا دارد و اینکه به نوعی دولت‌ها کمک کنند تا در پیک شیوع بحران، کسب‌وکارهای پرریسک شناسایی بشوند و از تعامل و دایره محیط ارتباطی خارج شوند و به نوعی ارتباط با آنها قطع شود به دلیل آنکه آنها کانون‌های تمرکز اشاعه بیماری بودند، در ادامه مهم‌ترین اقدامات حمایتی برخی کشورهای منتخب از اقتصاد و کسب‌وکارها بیان می‌شود. با این هدف که آموزه‌هایی برای به‌کارگیری آن روش‌ها برای کشور عزیزمان داشته باشد. در این قسمت سعی شده است آن مواردی که بیشتر بر روی فعالیت و نجات کسب‌وکارها تمرکز دارد بیان شود.

الف) اقدامات حمایتی کشور چین برای اقتصاد و کسب‌وکارها

مهم‌ترین اقدامات دولت چین^۱ به‌عنوان اولین دولتی که در زمینه مبارزه با شیوع آثار کرونا دست به اقدام شد در این زمینه در ادامه آمده است:

- تشویق بانک‌ها به تعدیل شیوه بازپرداخت وام‌ها، افزایش دوره سررسید وام‌ها، امکان تأمین مالی مجدد و استمهال وام‌های بانکی صنایع و کسب‌وکارهایی که از وام دریافتی برای سرمایه‌گذاری در صناعی استفاده کرده‌اند که به شدت از شیوع ویروس کرونا آسیب دیده‌اند (از جمله صنایع گردشگری، تهیه و تأمین غذا و مسافرخانه‌ها و هتل‌ها، عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، حمل‌ونقل، پشتیبانی و لجستیک، انبارداری، فعالیت‌های فرهنگی، تفریحی و نمایشگاهی).
- کاهش نرخ وام‌ها برای کسب‌وکارهای کوچک و متوسط که آسیب زیادی از شیوع کرونا دیده‌اند.
- تلاش در جهت حفظ اعتبار بنگاه‌هایی که به دلیل آسیب‌های اقتصادی ویروس کرونا در معرض خطر نکول بدهی قرار دارند، به گونه‌ای که خدشه‌ای به اعتبار بنگاه‌ها در نظام رتبه‌بندی اعتباری وارد نشود.
- اعطای وام به بنگاه‌های اقتصادی زیان‌دیده از شیوع کسب‌وکار.
- عدم سختگیری بانک‌ها به وام‌گیرندگان (متخلف) به دستور دولت چین.
- همکاری با شرکت‌های بیمه جهت افزایش حمایت از کسب‌وکارهای آسیب‌دیده به‌ویژه به دلیل فسخ سفارشات، در کنار حمایت‌های لجستیک و اجرایی.

۱. با توجه به اینکه بیماری کرونا چند ماه زودتر در کشور چین شیوع پیدا کرده طبیعتاً اقدامات این کشورها نسبت به سایر کشورها، بیشتر و متنوع‌تر بوده و منابع مرتبط و در دسترس درخصوص این کشور نیز نسبت به سایر کشورها بیشتر بوده است، منابع برگرفته از:

-<https://www.china-briefing.com/news/chinas-support-foreign-invested-enterprises-cope-covid-19-outbreak/>
 -<https://www.china-briefing.com/news/china-reduce-social-insurance-commitments-smes-short-term-coronavirus-impact/>
 -<https://www.china-briefing.com/news/chinas-latest-regional-measures-to-support-smes-during-coronavirus-outbreak/>
 -<https://cutt.ly/7twUxi>

- **معافیت یا کاهش حق بیمه تأمین اجتماعی کارفرمایان (شامل حق بیمه بازنشستگی، بیکاری و حوادث ناشی از کار):** ارائه کمک هزینه تأمین اجتماعی به بنگاه‌های کوچک و متوسط مستقر در پکن که در توسعه صنعتی این شهر اثرگذار هستند. چنانچه تا پایان آوریل (فروردین)، میانگین تعداد نیروی کار بنگاه نسبت به سال قبل تا ۲۰ درصد افزایش یافته باشد، بنگاه‌ها می‌توانند برای یک‌بار مشمول ۳۰ درصد کمک هزینه سهم بیمه تأمین اجتماعی به مدت سه ماه شود. چنانچه تعداد متوسط نیروی کار بنگاه در مقایسه با سال گذشته ۲۰ درصد و بیشتر افزایش یافته باشد، بنگاه مشمول ۵۰ درصد کمک هزینه تأمین اجتماعی برای مدت سه ماه خواهند شد (به طور عمده اجرا شده در پکن).
- **معافیت یا کاهش اجاره بهای کسب‌وکارها:** شرکت‌های کوچک و متوسط که دارایی‌های سرمایه‌ای خود را از دولت اجاره کرده‌اند، در صورت پیروی از الزامات دولت در زمینه تعلیق و از سرگیری مجدد فعالیت‌ها (مطابق با مقررات پیشگیری از اپیدمیک شدن بیماری) و به‌طور همزمان، در صورت عدم تعدیل کارکنان یا تعدیل حداقلی نیروی کار، می‌توانند از پرداخت اجاره‌بهای ماه فوریه (بهمن) معاف شوند. چنانچه مورد اجاره، ساختمان یا مستغلات برای دفتر کار باشد، بنگاه می‌تواند از کاهش ۵۰ درصدی اجاره‌بهای ماه فوریه بهره‌مند شود.
- **حذف عوارض اداری سربار بر کسب‌وکارها:** تعلیق دریافت انواع هزینه‌های اداری و دفتری از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، شامل انواع هزینه‌های مرتبط با عوارض جاده‌ای و معابر، عوارض فاضلاب و پسماند و هزینه تجهیزات مرتبط با بازرسی‌های ویژه (به‌طور عمده اجرا شده در پکن).
- **معافیت یا امکان تأخیر در پرداخت مالیات کسب‌وکارها:** شرکت‌های کوچک و متوسط که به‌واسطه شیوع کرونا فعالیتشان آسیب‌دیده است، مجاز هستند پرداخت مالیات خود را تا سه ماه به تعویق بیندازند (به‌طور عمده اجرا شده در پکن) و معافیت از پرداخت مالیات بر دارایی برای کسب‌وکارهای واجد شرایط (به‌طور عمده اجرا شده در استان گوانگ دونگ).
- **تحریک تجارت خارجی:** معافیت از پرداخت تعرفه یا مالیات بر ارزش‌افزوده به‌منظور واردات تجهیزات مقابله با شیوع کرونا و ارائه اسناد مثبت از سوی سازمان توسعه تجارت بین‌الملل شانگهای به طرفین خارجی کسب‌وکارهایی که به‌دلیل بروز شرایط فورس‌ماژور شیوع کرونا نتوانسته‌اند تعهدات بین‌المللی خود را ایفا کنند (به‌طور عمده اجرا شده در شانگهای).
- **تشویق کسب‌وکارها به خرید خدمات دورکاری:** ارائه کمک هزینه به کسب‌وکارهای کوچک و متوسط به‌منظور آموزش کارکنان به‌صورت آنلاین و تهیه امکانات مرتبط با دورکاری در شرایط شیوع کرونا و تشویق کسب‌وکارها به اتخاذ سیاست‌های شغلی منعطف مانند کاهش دستمزد، چرخش شغلی و ساعات کاری شناور در راستای حفظ اشتغال پایدار و عدم تعدیل نیروی کار.
- کمک به از سرگیری فعالیت کسب‌وکارها از طریق مساعدت آنها در انجام اقدامات پیشگیرانه

قبل از شروع مجدد فعالیت‌ها، از جمله کمک در تأمین ماسک، دماسنج و مواد ضد عفونی کننده.

- تقویت اکوسیستم کسب‌وکارهای اینترنتی از جمله فروشگاه‌های آنلاین، آموزش اینترنتی، دورکاری، بازی و سرگرمی‌های مجازی و تحویل هوشمند.
- حمایت ویژه از استارت‌آپ‌های موفق در حوزه خدمات درمانی آنلاین و تجهیزات پزشکی.
- **حمایت و پشتیبانی از سرمایه‌گذاران خارجی:** حمایت ویژه از پروژه‌های بزرگ سرمایه‌گذاری و همکاری نزدیک دولت‌های محلی با سرمایه‌گذاران خارجی این پروژه‌ها در مرتفع ساختن چالش‌های پیش‌آمده، به خصوص درباره اختلال‌های بخش ساخت‌وساز و حفظ و برقراری تعامل با سرمایه‌گذاران خارجی با استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی در غیاب امکان برگزاری جلسات تجاری رو در رو و انجام سفرهای کاری، در راستای مدیریت پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی.
- حمایت از کسب‌وکارهای بهداشتی مساعدت ویژه به شرکت‌های تولیدکننده دارو، تجهیزات پزشکی، ماسک، عینک و اقلام بهداشتی محافظتی و ارائه حمایت‌های کلیدی برای استارت‌آپ‌های تخصصی در حوزه‌های خدمات بهداشت برخط، نوآوری در دارو و درمان، عرضه تجهیزات پزشکی و درمانی و عرضه خدمات درمان.

- **پرداخت یارانه به فعالیت‌های تحقیق و توسعه کسب‌وکارها:** ارائه کمک هزینه تحقیق و توسعه (R&D) به کسب‌وکارهای کوچک و متوسط فعال در حوزه علم و فناوری (به‌طور عمده اجرا شده در خصوص کسب‌وکارهای دانش‌بنیان مستقر در پارک فناوری ژونگ گوان چون^۱).

ب) اقدامات حمایتی کشور آلمان برای اقتصاد و کسب‌وکارها

مهم‌ترین اقدامات کشور آلمان در حوزه سیاست‌های مالی بوده است، دولت آلمان اقدامات مالیاتی و هزینه‌ای مجموعاً به ارزش ۱۵۶ میلیارد یورو (۴/۹ درصد GDP) اجرا کرده است که شامل:

- هزینه برای تجهیزات مراقبت‌های بهداشتی، ظرفیت بیمارستان و تحقیق و توسعه (واکسن)
- دسترسی گسترده به کارهای کوتاه‌مدت، اعطای یارانه برای حفظ شغل و درآمد کارگران
- اختصاص ۵۰ میلیارد یورو برای کمک‌های مالی به صاحبان مشاغل کوچک و افراد خود اشتغالی که به‌شدت از شیوع ویروس آسیب دیدند
- تعویق بدون بهره مالیات تا پایان سال
- همزمان از طریق صندوق تثبیت اقتصادی^۲ تازه تأسیس شده و بانک توسعه عمومی^۳، دولت به‌دنبال گسترش ظرفیت دسترسی به ضمانت‌های وام عمومی برای همه شرکت‌ها در مقیاس‌های

1. Zhongguancun

2. Economic Stabilization Fund (WSF)

3. The Public Development Bank

گونگون با تخصیص حداقل ۸۲۵ میلیارد یورو (۲۵ درصد GDP) است. علاوه بر دولت فدرال، دولت‌های ایالتی نیز در این کشور اقدامات خود را برای حمایت از اقتصاد اعلام کردند که شامل ۴۸ میلیارد یورو حمایت مستقیم و ۶۳ میلیارد یورو ضمانت وام در سطح ایالتی است.^۱

ج) برخی اقدامات حمایتی کشور کره جنوبی برای اقتصاد و کسب‌وکارها

- اعطای وام‌ها و ضمانت‌ها به عملیات کسب‌وکارها و حمایت از دستمزدها و اجاره کسب‌وکارهای کوچک
- بخشش مالیاتی برای مالکی که اجاره بهای ملک تجاری خود را کاهش دهد
- کاهش مالیات بر ارزش‌افزوده برای خوداشتغال‌گران و تعویق در پرداخت طیف وسیعی از مالیات‌ها برای کسب‌وکارهای کوچک و خوداشتغال‌گران در بخش‌های درمانی، گردشگری، مهنخانه‌ها و سایر بخش‌هایی که تحت تأثیر ویروس هستند
- اقدامات برای شرکت‌ها شامل اعطای وام و ضمانتنامه برای فعالیتهای تجاری، حمایت از حقوق و اجاره بهای واحدهای کسب‌وکار کوچک
- اقدامات درآمدی شامل کاهش مالیات بر مصرف برای خریدهای آنلاین، کاهش مالیات برای صاحبخانه‌هایی که اجاره واحدهای تجاری خود را کاهش داده‌اند، کاهش مالیات برای خوداشتغالی‌ها، تعویق پرداخت مالیات که طیف گسترده‌ای از مالیات‌ها را برای مشاغل کوچک و خوداشتغالی در بخش‌های پزشکی، گردشگری، مهمانپذیرها و سایر بخش‌های متأثر پوشش می‌دهد.

د) برخی اقدامات حمایتی کشور ترکیه برای اقتصاد و کسب‌وکارها

- کاهش یا تعویق پرداخت‌های مالیاتی برای صنایع آسیب‌دیده (به‌طور خاص گردشگری)
- حمایت مستقیم از ترکیش ایرلاینز و دیگر نهادهای آسیب‌دیده
- افزایش مدت زمان و ضرب‌العجل تکمیل فرم مالیات شخصی و شرکتی
- افزایش انعطاف در نظام کار
- دولت ترکیه بسته ۱۰۰ میلیارد لیری ارائه داده است. این بسته مشتمل بر ۷۵ میلیارد لیر ترکیه (۱۱/۶ میلیارد دلار یا ۱/۵ درصد GDP) برای اقدامات مالی و ۲۵ میلیارد لیر ترکیه (۳/۸ میلیارد دلار یا ۰/۵ درصد از GDP) برای دو برابر کردن اعتبار ضمانت تأمین مالی است.
- کاهش یا به تأخیر انداختن مالیات برای صنایع متأثر از کرونا (به‌ویژه بخش گردشگری)
- تمدید مهلت تشکیل پرونده مالیات بر درآمد شخصی و شرکتی

۱. سیاست‌های پولی کشور آلمان از طرف بانک مرکزی اروپا و برای کشورهای حوزه یورو ارائه شده است. با توجه به اینکه سیاست پولی مشخص آلمان به‌صورت جدا در گزارش استفاده شده نیامده است لذا مطلبی در این‌خصوص بیان نشده است.

- به شرکت‌های محلی که از این بحران آسیب دیدند، برای بازپرداخت وام بانکی یک مهلت قانونی ۳ ماهه اعطا شده است (اصل و بهره).
- به اجرا گذاشتن بدهی‌ها و فرایند ورشکستگی (مگر در موارد مربوط به نفقه) به حالت تعلیق درآمده است.

ه) برخی اقدامات حمایتی کشور امارات متحده عربی برای اقتصاد و کسب‌وکارها

- دولت امارات بسته ۲۶/۵ میلیارد درهم امارات (۷/۲ میلیارد دلار یا ۲ درصد از GDP) را برای اقدامات مالی ارائه کرده است. این مبلغ شامل:
- ۶ میلیارد درهم مصوب دولت فدرال امارات برای حمایت از بخش خصوصی از طریق کاهش هزینه‌های گوناگون دولتی و تسریع در پروژه‌های زیرساختی موجود است.
- ۹ میلیارد درهم برای دولت ابوظبی به‌عنوان بخشی از برنامه در حال اجرای محرک مالی (۲۱-Ghadan) اختصاص یافت.
- ۱/۵ میلیارد درهم برای اقدامات دولت دبی به‌منظور کاهش هزینه‌های دولتی، یارانه‌های اختصاص داده شده به آب و برق و ساده‌سازی فرایندهای کسب‌وکار است.
- طرح‌های جدیدی برای ارائه یارانه به آب و برق به همراه ضمانت اعتبار و حمایت از نقدینگی برای شرکت‌های کوچک و متوسط این کشور اعمال می‌شود. علاوه بر آن، دولت ابوظبی کاهش یا تأخیر در هزینه‌ها و جریمه‌های دولتی همراه با تخفیف در پرداخت اجاره‌بهای واحدهای تجاری در بخش‌های گردشگری و مهمانپذیر را نیز در دستور کار قرار داده است.

و) برخی اقدامات حمایتی کشور آمریکا برای اقتصاد و کسب‌وکارها

- اعطای مرخصی استعلاجی و اعطای وام به کسب‌وکارهای کوچک
- ایالات متحده ۲/۳ تریلیون دلار (حدود ۱۱ درصد از GDP) به‌منظور مقابله با ویروس کرونا اختصاص داده است. شامل:
- ۲۵۰ میلیارد دلار به‌منظور ارائه تخفیف مالیاتی برای یک دوره به اشخاص
- ۲۵۰ میلیارد دلار برای افزایش مزایای بیکاری
- ۲۴ میلیارد دلار برای تأمین یک شبکه امن مواد غذایی برای گروه‌های آسیب‌پذیر
- ۵۱۰ میلیارد دلار برای جلوگیری از ورشکستگی شرکت‌ها از طریق اعطای وام و ضمانت‌های بانکی
- ۳۴۹ میلیارد دلار برای ارائه وام و ضمانت به مشاغل کوچکی که کارگران خود را حفظ می‌کنند

۱. این برنامه‌ای است که دولت ابوظبی در واکنش به چالش‌های اقتصاد جهانی در سال ۲۰۲۰ به‌وسیله یک بسته محرک اقتصادی به ارزش ۵۰ میلیارد درهم امارت و برای یک دوره سه ساله ارائه کرده است. تحت این پروژه ۱۶ طرح برای بهبود سهولت کسب‌وکار و کاهش هزینه‌های زندگی در امارات راه‌اندازی شد.

- ۱۰۰ میلیارد دلار برای کمک به بیمارستان‌ها
 - ۱۵۰ میلیارد دلار برای کمک به دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی
- آمریکا چند قانون برای مقابله با ویروس کرونا نیز تصویب کرده است. براساس یک قانون تازه تصویب^۱ مبلغ ۸/۳ میلیارد دلار و بر حسب قانونی دیگر^۲ مبلغ ۱۰۴ میلیارد دلار به این موضوع اختصاص داده که این دو در مجموع چیزی در حدود ۰/۵ درصد از GDP را برای مراقبت‌های درمانی، مرخصی استعلاجی، پرداخت وام به بنگاه‌های کوچک و کمک‌های بین‌المللی هزینه می‌کنند. علاوه بر آن، مهلت تشکیل پرونده مالیاتی به تأخیر افتاده است.

ز) اقدامات حمایتی کشور انگلستان برای اقتصاد و کسب‌وکارها

- توسعه و تقویت شبکه حمایت اجتماعی جهت کمک به اقشار آسیب‌پذیر (رقمی حدود ۷ میلیارد یورو) از طریق پرداخت مستقیم
- پرداخت ۸۰ درصد حقوق کارمندانی که در مرخصی به سر می‌برند (تا حداکثر ۲۵۰۰ یورو برای هر کارمند در هر ماه) به مدت سه ماه
- اتخاذ سیاست‌هایی در جهت حمایت از کسب‌وکارها به ارزش ۲۷ میلیارد یورو از جمله اعطای تنفس بر مالیات بر دارایی، پرداخت مستقیم به بنگاه‌های کوچک در بخش‌های آسیب‌دیده و اعطای مرخصی استعلاجی به نیروی کار
- همکاری دولت با بانک تجاری بریتانیا در اجرای طرح تعویق در بازپرداخت اقساط وام‌ها جهت حمایت از SMEها
- تعویق در بازپرداخت مالیات بر ارزش‌افزوده فصل آتی تا پایان سال آتی
- تخصیص منابع مازاد جهت هزینه در حوزه خدمات سلامت ملی و دیگر خدمات عمومی (به ارزش ۵ میلیارد یورو)
- اعطای مبلغ ۱۵۰ میلیون یورو به IMF جهت مقابله با مشکلات اقتصادی ناشی از کرونا

۳. پسا کرونا و فرصت‌های کرونا برای کسب‌وکارهای ایرانی

رفتار کارآفرینان در روزهای پسا کرونا، معیار و محکی مناسب برای درک احتمال مانایی کسب‌وکار آنهاست. آنچه که مهم است توان یادگیری، تغییر و بازآفرینی آموخته‌ها و آموزه‌های کارآفرینی در دوره پسا کرونا و تعریف و تبیین الگوها و پارادایم‌های جدید و کارآمد و بازنگری کامل در الگوها و مدل‌های کسب‌وکارهای ایرانی است.

1. Coronavirus Preparedness and Response Supplemental Appropriations Act
2. Families First Coronavirus Response Act

هرچند شاید استنباط از پساکرونا زمانی باشد که کرونا به صورت کامل از بین رفته است ولی به نظر می‌رسد تا مدت مدیدی با این بیماری سروکار خواهیم داشت و به نوعی شاید یک عصر کرونایی در حال شروع شدن است و ملاک ما از دوران پساکرونا یعنی زمانی است که سخت‌گیری‌های اولیه و دوران قرنطینه کم کم در حال رفع شدن است و فعالیت‌ها با پیش‌شرط‌های رعایت فاصله اجتماعی در حال شروع و رونق یافتن شوند.

در نوع مواجهه با مسئله کرونا، بین دو گروه از کارآفرینان می‌توان تمایز قائل شد. کارآفرینان معمولی و عادی از کرونا به عنوان چالش، بحران و یا محکی برای رویین تنی خود یاد می‌کنند و بالعکس کارآفرینان برتر و سرآمد از کرونا به عنوان فرصت و چالشی نفس‌گیر نام می‌برند؛ گویی این ما هستیم که از یک پدیده ثابت، دو برداشت متفاوت و دو سرنوشت متفاوت برای خود می‌سازیم.

بررسی تاریخی مواجهه با مدیریت بحران‌های بزرگ و عالم‌گیر نشان می‌دهد که پس از عبور از اپیدمی‌های جهانی، بسیاری از کسب‌وکارهای هوشمند و حساس به تغییرات محیطی، توانسته‌اند با تغییر ماهیت و مدل‌های کسب‌وکار خود، شرایط بهتری نسبت به پیش از بحران به دست آورند، و تبدیل به غول‌های محیط فعالیت خود شوند.

با استفاده از منابع در دسترس، مصاحبه و مطالعه نظرات خبرگانی می‌توان برخی از فرصت‌های مناسب ناشی از وقوع فراگیری بیماری کرونا را برشمرد، اما باید اذعان کرد که پیش‌نیاز تبدیل تهدید فراگیری بیماری کرونا به فرصت برای کسب درآمد برای انواع کسب‌وکارها و حتی دولت‌ها، تغییر نگرش در افکار و بنیان‌های فکری و روی آوردن به تفکر خلاقانه و مبتکرانه برای استفاده از هر نوع ابتکار و خلاقیت در زمینه‌های کاری است.

لذا برای پاسخ دقیق و کارشناسی به این سوال که کرونا چه فرصت‌هایی برای کسب‌وکارها در ایران ایجاد کرده است؟ در ابتدا باید بتوانیم فرصت‌های کسب‌وکار را از بُعد عرضه و تقاضا بررسی کنیم. بر همین اساس می‌توان فرصت‌های کارآفرینانه را از سه منظر مختلف ملاحظه کرد: **تشخیص فرصت، کشف فرصت و خلق فرصت.**

در تشخیص فرصت‌های کارآفرینانه، عرضه و تقاضا با هم متناسب بوده و عرضه‌کنندگان در شرایط رقابتی به حیات خود ادامه می‌دهند مانند صنایع غذایی که در آن میزان تقاضا مشخص بوده و عرضه‌کنندگان برای به دست آوردن سهم بیشتری از بازار به رقابت با یکدیگر می‌پردازند. در واقع با توجه به فضای رقابتی سنگین حاکم در طرف عرضه، عرضه‌کنندگانی موفق خواهند بود که بتوانند به «نوآوری ارزش» بپردازند، یعنی به طور همزمان هزینه‌های عملیاتی خودشان را کاهش داده و برای مشتریان خود ارزش جدید ایجاد کنند (پیگیری توأمان اقدامات نوآورانه و کاهش هزینه‌ها).

در کشف فرصت‌های کارآفرینانه، عرضه و تقاضا با هم متناسب نیستند. یا عرضه وجود دارد و تقاضا نیست و یا بالعکس تقاضا وجود دارد و عرضه نیست. برای مثال زمانی که تاکسی‌های اینترنتی آماده ارائه خدمت به مسافران هستند (عرضه وجود دارد) ولی به علت عدم تردد مسافران تقاضایی برای این خدمات

وجود ندارد. همچنین هنگامی که تقاضا وجود دارد و عرضه نیست از جمله تقاضا برای کیت‌های تشخیصی، دارو و واکسن کووید-۱۹ که هنوز محصولی برای آن ارائه نشده است. در وضعیت اول بهره‌گیری از رویکرد بریکولاژ^۱ یا «ترکیب خلاقانه منابع در دسترس» می‌تواند راهگشا باشد. بریکولاژ قابلیت است که کسب‌وکارها با غلبه بر محدودیت‌های منابع خود به ایجاد منابع ارزشمند پرداخته و اقداماتی را براساس تقاضاهای جدید مشتریان طرح‌ریزی و اجرا کرده تا بتوانند ظرفیت جدیدی را برای عرضه محصولات یا خدمات جدید به مشتریان فراهم کنند. برای مثال تغییر خطوط تولید پوشاک به ملزومات بهداشتی (تولید ماسک و لباس پزشکی) و یا راه‌اندازی خط تولید الکل اتانول توسط کارخانجات تولید شکر از اقداماتی است که کسب‌وکارها به‌عنوان فرصت در زمان بروز کرونا و ویروس آنها را پذیرفتند. در وضعیت دوم علاوه بر بهره‌مندی از رویکرد بریکولاژ، چابکی سازمانی در عرضه سریع محصولات مورد تقاضا به‌عنوان کلیدی‌ترین راهبرد در بهره‌برداری از فرصت‌های پیش روی کسب‌وکارها مطرح است. برای مثال تولید انبوه کیت‌های تشخیص سریع کووید-۱۹ توسط شرکت‌های دانش‌بنیان و عرضه بموقع آنها توانسته است بازار داخلی و صادراتی مناسبی را برای این کسب‌وکارها ایجاد نماید.

در خلق فرصت‌های کارآفرینانه هنوز تقاضایی وجود ندارد (تقاضای آشکار) و عرضه‌کنندگانی که بتوانند در این وضعیت تقاضای پنهان مشتریان را شناسایی نموده و برای آن محصول یا خدمتی ارائه دهند، بازار جدیدی برای خود به‌وجود خواهند آورد (بازار بکر). برای مثال پس از تعطیلی سینماها در ایام کرونا، ارائه‌دهندگان سرویس‌های پخش آنلاین فیلم^۲ با نمایش فیلم‌های روز سینما در بستر اینترنت (سینمای آنلاین) توانستند بازار جدیدی را برای خود ایجاد کنند. کسب‌وکارها در این شیوه به دنبال رقابت کردن و حذف بقیه نیستند و سعی دارند با راهبرد مناسب و همکاری با بقیه، اقدام به نوآوری و توسعه کسب‌وکار خود نمایند.

در ادامه فرصت‌های عمده‌ای که از شیوع کرونا می‌توان از آنها استفاده کرد بیان شده است. قطعاً تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها در بحران‌های عمده جز با حمایت‌ها و اصلاحاتی که حاکمیت و نهادهای مرتبط بدان‌ها عمل نمایند به نتیجه مطلوب نخواهد رسید، بر همین اساس در ادامه این بخش مهم‌ترین اقدامات و پیشنهادهایی را که باید دولت در راستای مهیا شدن فضای مناسب و مطلوب برای کسب‌وکارها فراهم نماید نیز بیان شده است.

۱-۳. فرصت‌های کرونا برای فعالان کسب‌وکار در بخش‌های خصوصی

در ذیل به عمده‌ترین فرصت‌هایی که پیش روی فعالان کسب‌وکار در بخش خصوصی وجود دارد، اشاره شده است.

۱. فرصت گسترش مشاغل خانگی و خانوادگی

قرنطینه اختیاری اعضای خانواده در نتیجه همه‌گیری ویروس کرونا، هرچند به بخشی از مشاغل آسیب زده

1. Bricolage

2. VOD

است، اما در عین حال این فرصت را نیز پدید آورده تا اعضای خانواده وقت بیشتری را در کنار یکدیگر سپری نموده و با همفکری و استفاده از تجارب و تخصص‌های یکدیگر سبک جدیدی از درآمدزایی و تولید در خانواده را در قالب مشاغل خانگی تجربه نمایند. کسب‌وکارها و مشاغل خانگی یکی از زمینه‌های افزایش مشارکت مردم در اقتصاد و از جمله راهکارهای مناسب برای توسعه اشتغال‌های خرد و متوسط به‌ویژه برای افراد بیکار است که دارای مهارت‌های کافی در انجام برخی از کارها هستند اما به دلیل بازار نامناسب اشتغال نمی‌توانند جذب بازار شوند. مشاغل خانگی طیف وسیعی از مشاغل سنتی تا نوظهور را دربر می‌گیرد. امروزه کسب‌وکارهای خانگی به‌عنوان راهکاری مهم برای ایجاد اشتغال و درآمد در سراسر جهان محسوب می‌شوند که از جمله مزایای آن حذف هزینه‌های مربوط به خرید، رهن و اجاره کارگاه و ایاب و ذهاب، استفاده از نیروی کار سایر اعضای خانواده و ایجاد زمینه‌های کار خانوادگی، امکان انتقال تجارب از طریق آموزش غیررسمی به شیوه استاد-شاگردی بین اعضای خانواده، جلوگیری از رفت و آمدهای شهری، صرفه‌جویی در هزینه‌های اجتماعی، در کنار خانواده بودن و... است. بیش از ۲۱۴ شغل برای مشاغل خانگی شناسایی شده که این بخش می‌تواند حداقل سهمی ۱۵ درصدی از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص دهد.^۱

۲. فرصت رشد و توسعه برای کسب‌وکارهای دیجیتال

به هیچ عنوان نمی‌توان از حضور کسب‌وکارهای دیجیتال صرف‌نظر کرد و آنها را ندید. مهم‌ترین کارکرد وب‌سایت و شبکه‌های اجتماعی برندسازی برای یک کالا یا یک کسب‌وکار است. هویت بصری برند در شبکه‌های اجتماعی و وب‌سایت ساخته می‌شود. هر کسب‌وکاری نمی‌تواند از تمامی شبکه‌های اجتماعی، وب‌سایت‌ها و پلتفرم‌ها استفاده کند و هر کسب‌وکار با توجه به اهداف و مشتریان و نوع خدماتش رسانه مجازی مختص به خودش را خواهد داشت، لذا فرصت برای افزایش تصاعدی بازار فروش آنلاین، برنامه‌نویسی و طراحی سایت و سایت‌هایی که این‌گونه خدمات اختصاصی را ارائه می‌دهند به شدت فراهم می‌باشد.

۳. فرصت رشد مضاعف برای کسب‌وکارهای پلتفرمی (فراهم‌کننده دسترسی‌ها)

یکی از ویژگی‌های مهمی که در شرایط کرونا بر ماهیت کسب‌وکارها خیلی اثر گذاشت بحث اهمیت راهبردی کسب‌وکارهای پلتفرمی بود که مزیت رقابتی آنها و حتی مأموریتشان ایجاد دسترسی و تسهیل دسترسی‌هاست. به عبارتی در شرایط بحرانی پیش‌آمده نشان داد اگر تسهیل کنیم که مجموعه‌هایی که قدرت ایجاد دسترسی برای کسب‌وکارهای کوچک فراهم می‌کنند، هرچه بیشتر شکل بگیرند و بارورتر شوند به نوعی با انجام این کار پایداری کسب‌وکارهای گوناگون دریافت‌کننده خدمات فوق را تثبیت کرده‌ایم لذا فرصت مناسب برای رشد و توسعه کسب‌وکارهای تسهیل‌کننده دسترسی‌ها در هر سطحی فراهم است.

۱. بررسی ظرفیت مشاغل خانگی در تقویت تولید و اشتغال، خبرگزاری صدا و سیما ، <https://www.iribnews.ir/fa/news/1754109>

۴. فرصت رشد مضاعف شرکت‌های فعال در محصولات بهداشتی

کرونا و شرایط پیش‌آمده بر اثر آن و افزایش ناگهانی تقاضا برای محصولات بهداشتی و محافظتی در مقابل این بیماری، به ناگهان اقبال مردم به محصولات بهداشتی و ایمنی که جنبه ایجاد امنیت و آرامش را برای مردم ایجاد می‌نماید افزایش داد و همین امر فضایی را برای شرکت‌ها و تولیدی‌هایی که توانایی افزایش ظرفیت و امکان تغییر خطوط تولیدی خود به تولید مواد ضدعفونی‌کننده دست و سطوح و اجسام، ماسک و تجهیزات مورد نیاز بیمارستانی را به‌وجود آورده است و خصوصاً با توجه به پیش‌بینی‌هایی که زمان نابودی کامل این ویروس به احتمال زیاد در کوتاه‌مدت نخواهد بود، لذا فرصت رشد و سرمایه‌گذاری مناسبی برای این شرکت‌ها فراهم شده است؛ در این میان حفظ نسبی منابع ارزی و امکان ایجاد بازارهای نوین صادراتی محصولات بهداشتی و استفاده از فرصت تأمین مواد بهداشتی حتی با هدف صادرات به کشورهای همسایه و بهره‌برداری از شرایط فوق نیز مزید بر علت برای وجود فضای مناسب و قابل سرمایه‌گذاری برای شرکت‌های مربوطه است.

۵. فرصت رشد و سرمایه‌گذاری شرکت‌های دارویی

در شرکت‌های دارویی که صنعت مهمی محسوب می‌شوند افزایش فروش محصولات به دلیل افزایش تقاضای بازار ایجاد شده که این مهم به افزایش درآمد و سودآوری خواهد انجامید. تنظیم بازار اقلام و داروهای بهداشتی برای درمان و پیشگیری از جمله ماسک و مواد ضدعفونی‌کننده دست، قرص‌های تقویت ایمنی بدن، انواع ویتامین‌ها و... به خوبی انجام نگرفته است و همچنان ظرفیت مناسب برای افزایش تولید محصولات فوق و تقاضای بالفعل برای استفاده از تولیدات محصولات مرتبط داخلی وجود دارد، لذا برای فعالان در این صنعت فرصت‌های مناسب و چشمگیری برای رشد و توسعه صنایع مرتبط شرکت‌های دارویی وجود دارد.

۶. فرصت رشد برای شرکت‌های مواد غذایی بسته‌بندی

شرایط کرونا نشان داد که برای شرکت‌های مواد خوراکی نیز به سه دلیل افزایش تقاضای محصولات وجود خواهد داشت که عبارتند از:

۱. در بین مردم این دید وجود دارد که محصولات کارخانه‌ای پاک‌تر از محصولاتی است که به‌طور فله‌ای و غیراستاندارد عرضه می‌شود.

۲. این برداشت در برخی افراد وجود دارد که به‌منظور جلوگیری از شیوع بیماری؛ کارخانه‌ها و شرکت‌ها شیفت‌های کاری را کاهش می‌دهند که به کاهش تولید محصولات سالم و بهداشتی و کمیاب شدن آن خواهد انجامید.

بدین ترتیب می‌توان انتظار داشت که رشد صنایع غذایی از طریق اقبال مردم به خرید بیشتر محصولات نیمه‌آماده با افزایش قابل توجه فروش آن محصولات همراه شود.

۷. فرصت رشد برای شرکت‌های توسعه‌دهنده خدمات توزیعی

شرایط به‌وجود آمده بر اثر کرونا، نیازهای جدیدی را برای خانواده‌ها به‌وجود آورده از جمله نیاز به انجام

خرید ملزومات جاری خانواده‌ها از جمله مواد خوراکی، غذایی، بهداشتی و درمانی، نان و سایر مایحتاج ضروری و حتی غیرضروری خانواده‌ها؛ به‌گونه‌ای که از محل قرنطینه خود خارج نشوند اما امکان دیدن نیازمندی‌های خود، انتخاب آنها و سفارش و پرداخت هزینه‌ها آن موارد را داشته باشند و این نیاز جز با وجود شرکت‌ها و بنگاه‌هایی که به زنجیره تأمین و توزیع کالاها و خدمات متصل باشند برطرف نخواهد شد، شرکت‌هایی که حتی علاوه بر ارائه خدمات توزیعی، بتوانند حجم وسیعی از نیازمندی‌های مردم را در کوتاه‌ترین زمان و با ایجاد امنیت و آرامش برای خانواده‌ها از حیث سلامت تأمین کنند؛ تجربه چند ماه گذشته برای مردم و برخی از شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات فوق تجربه‌ای بسیار جذاب، دلچسب و امیدوارکننده بود هر چند به دلیل افزایش ناگهانی حجم تقاضا توسط مردم به ناگهان بزرگ‌ترین این شرکت‌ها هم چاره‌ای جز تأمین نیاز مردم با تأخیر نداشت.^۱ اما تجربه شد که دغدغه رفع نیازمندی‌های جاری برای مردم به‌خوبی امکان پاسخ و رفع دارد؛ بنابراین فرصت توسعه و گسترش این مدل از کسب‌وکارها در آینده نزدیک بسیار جذاب و قابل توجه است و امکان رفع نیازهای این‌چنینی نه تنها از طرف شرکت‌های خصوصی، بلکه از طرف هر ارگان ارائه‌دهنده خدمات وجود دارد برای مثال سازمان میوه‌و تره‌بار تهران در برخی از مناطق با امکان انتخاب و ارسال میوه برای بسیاری از مردم، با عدم گستردگی ارائه این خدمات، تجربه مفید و زیبایی را نشان دادند. هایپر مارکت‌های اینترنتی، شرکت‌های توزیع‌کننده و حمل‌کننده نیازهای سفرهای مردم یا همان پیک‌ها (موتوری یا وانت و ...) نیز فرصت‌های مناسبی برای ارائه خدمات خود خواهند داشت.

۸. فرصت مناسب برای هر نوع خدماتی که امکان ارائه آنها از راه دور وجود دارد

شیوع کرونا و فراگیری ترس در جامعه و در تماس بودن با مردم منجر گردید که بسیاری برای برطرف کردن نیازهای خود روی به استفاده از امکانات در دسترس متناسب با قابلیت‌های خود کنند در این میان نیازهای گوناگون قبلی بدون تغییر ماهیت همچنان باقی است، اما نحوه رفع آن نیازها متناسب با شرایط تغییر کرده است لذا کسانی که بتوانند با وضعیت کیفی و کمی ارتباطات در فضای مجازی با بالاترین کیفیت و هزینه کمتر، در اسرع وقت و به‌صورت ادامه‌دار خدماتی مانند خدمات مرتبط با آموزش از راه‌دور، آموزش آنلاین، ارائه خدمات مشاوره‌ای، سمینارهای آنلاین و خدمات تصویری و رسانه (سایت‌های فیلم و بازی) و تماشای آنلاین فیلم و سریال و بازی‌های آنلاین، سایت‌های تولید محتوا در زمینه‌های مختلف و مورد نیاز مردم و ... را ارائه دهند از فرصت طلایی رشد مضاعف در چند ماه آینده برخوردار خواهند بود. به‌عبارتی می‌توان بیان کرد که کرونا فرصتی برای رزمایش فناوری‌های نرم آموزشی به شیوه‌های مختلف و برای رسته‌های گوناگون شغلی (از آشپزی تا دوره‌های تخصصی آموزش حرفه‌ای و حتی آموزش ورزش و ...) فراهم کرده است.

۹. اقبال به سمت سرمایه‌گذاری در استارت‌آپ‌ها و شرکت‌های فناوری پایه (فرصت برای صنایع

اینترنت پایه یا شبکه‌ای) و هوش مصنوعی

هر کسب‌وکاری در دنیای امروز اگر در بستر اینترنت نباشد، خیلی زود از دنیای رقابت و تجارت حذف خواهد شد؛ مدت‌ها بود که کارآفرینان جهان بسیار نگران بودند که هوش مصنوعی، اینترنت و تکنولوژی‌های جدید بیش از نیمی از کار یدی را از انسان‌ها می‌گیرد و شاید بسیاری از مشاغل قدیمی و سنتی از بین بروند، دیگر نیازی به شعب بانک‌ها و بیمه‌ها و رفتن به مغازه‌ها و فروشگاه‌ها نیست و نامه‌رسان و مأمور برق و خدمات دیگر نخواهیم داشت، به عبارتی این تسلط هوش مصنوعی و خدمات بر بستر فضای مجازی باعث از بین رفتن قدرت خریده‌ها و تعطیلی صنایع و رخ دادن بیکاری افراد زیادی خواهد شد تا اتفاق شیوع کرونا این نگرانی را به واقعیت تبدیل کرد و اتفاقاتی را که بسیار از آن ترس داشتند رخ داد؛ اما در همین ایام شرکت‌های بسیاری بر همان بستر اینترنت نیز توانستند با افزایش فروش و خدمات خود سودهای کلانی را نصیب خود کنند. لذا این دوران نشان داد که می‌توانیم از هوش مصنوعی و در بستر فناوری‌های جدید و با تکیه بر فضای مجازی و البته اینترنت قوی از خانه و بدون هیچ‌گونه پرداخت هزینه‌ای بتوانیم شغل‌های جدید ایجاد کنیم یعنی درآمد انسان‌ها از خرد و نوآوری و خلاقیت آنها خواهد بود. با توجه به اینکه تاکنون هیچ کشوری نتوانسته زمان دقیق به پایان رسیدن این مهمان ناخوانده را شناسایی کند، ممکن است این اپیدمی و شیوع ویروس تا یک تا چند سال آینده به طول انجامد. بدیهی است با افزایش این روند، اغلب کسب‌وکارهایی که به صورت سنتی و فیزیکی در حال فعالیت هستند، خیلی سریع از چرخه اقتصادی و تجاری خارج خواهند شد و بازگشت آنها به این چرخه نیز کار راحتی نخواهد بود. در این شرایط حساس همان‌طور که دیگر شرکت‌ها و سازمان‌ها در تلاش هستند با ارائه خدمات و محصولات با شرایط ویژه اقدام به یاری و کمک نمایند، شرایط ویژه‌ای مهیا شده است که با کمترین هزینه و در کمترین زمان بتوانند سیستم مدیریت فروش آنلاین خود را داشته باشند، این استارت‌آپ‌ها شامل ایجاد هاب فروش برای کسب‌وکارها، تخصیص فضای اشتراکی فروش به کسب‌وکارها، ایجاد سایت برای کارآفرینان و مالکان اصناف، طراحی و اجرای کمپین‌های فروش و بازاریابی برای کسب‌وکارهاست. در حال حاضر جای استارت‌آپ تخفیف ملی و استارت‌آپ‌هایی که کار فروش و سفارش‌گیری واحدهای صنفی تعطیل شده ناشی از کرونا را برعهده بگیرند، خالی است؛ یکی دیگر از فرصت‌ها، شبکه‌ای کردن سوپرمارکت‌ها و اخذ سفارش بهینه برای آنها از منازل و سوپرمارکت‌های مجازی محصولات و خدمات تخفیف است. در این میان استارت‌آپ معرفی تولیدات خانگی یکی دیگر از فرصت‌های استارت‌آپی است، استارت‌آپ‌های مرتبط با زندگی مردم شامل استارت‌آپ‌های آموزش، ورزش و فروش تجهیزات ورزشی خانگی، کسب درآمد، سرمایه‌گذاری و تفریح و کار است که باید به آن توجه کرد؛ در این دسته از استارت‌آپ‌ها جای استارت‌آپ‌هایی که به افزایش و متنوع‌سازی درآمد مردم کمک کنند، خالی است. استارت‌آپ‌های مالی به خصوص تأمین مالی کارهای کوچک و متوسط و خانگی، به

جریان انداختن سرمایه‌های خرد مردم (جمع‌سپاری crowd funding و همچنین Micro-lending) و درآمدزایی برای آنها و استارت‌آپ‌های پیش‌خرید وقت افراد خانه‌نشین شده و پرداخت پول به آنها و همچنین استارت‌آپ‌های فروش محصولات و خدمات افراد از جمله فرصت‌های خوب استارت‌آپی در ایام کرونایی است؛ از دیگر استارت‌آپ‌های خوب می‌توان به استارت‌آپ داده‌کاوی شامل استارت‌آپ شناسایی کسب‌وکارها و واحدهای صنفی زیان‌دیده ناشی از کرونا در سراسر کشور و استارت‌آپ شناسایی و غربالگری کسب‌وکارهای فعال در ایران به‌منظور شناسایی و استخراج توانمندی‌ها و زیان‌های آنها ناشی از کرونا اشاره کرد. استارت‌آپ‌های لجستیک شامل تحویل، توزیع و عرضه و حمل کالاها و عرضه خدمات مانند استارت‌آپ‌های پهبادی و ربانی هستند. استارت‌آپ‌های استعدادیابی نیز از جمله فرصت‌های بسیار خوب استارت‌آپی است، علاوه بر آن استارت‌آپ‌هایی که امکان کوچینگ و ارائه انواع راهنمایی‌های به مدیران کسب‌وکارها و همچنین نرم‌افزار مدیریت دورکاری کارکنان، اپلیکشن‌های مالی و فین‌تک‌ها نیز بسیار تعیین‌کننده خواهد بود.^۱ اهمیت فناوری را تا جایی می‌توان بیان کرد که به نوعی نقطه عطف فرصت‌های ایجاد شده بر اثر کرونا استفاده از فناوری‌های نوین و نرم‌افزارهاست.

۱۰. فرصت رشد مضاعف بخش کشاورزی در پسا کرونا^۲

بحران‌های مصنوعی برخلاف مخاطرات طبیعی معمولاً به سود بخش کشاورزی در ایران بوده است. شیوع ویروس کرونا جایگاه این بخش را بیش از گذشته تقویت خواهد کرد و منجر به تغییر الگوهای ذهنی نسبت به این بخش می‌شود. از آنجایی که شیوع این ویروس تجارت محصولات کشاورزی و غذا و حتی صنایع تبدیلی و غذایی را تحت تأثیر قرار داده است، از این رو نمی‌توان برای همیشه چشم امید به واردات این محصولات داشت، زیرا درمواقع بحرانی واردات محصولات می‌تواند اصالت خود را از دست دهد. بنابراین انتظار می‌رود که برای بخش کشاورزی در اقتصاد پسا کرونایی نقش ویژه‌ای قائل شد. از طرف دیگر افت قیمت انرژی و کالاها باعث تضعیف سرمایه‌گذاری و کاهش رشد تولید ناخالص داخلی در کشورهای صادرکننده می‌شود، اما با کاهش تقاضا انتظار می‌رود قیمت محصولات اساسی کشاورزی نیز کاهش یابد که این به‌طور بالقوه برای واردکنندگان، تجار و مصرف‌کنندگان محصولات کشاورزی موقعیت مناسبی است.

۱۱. فرصت رشد و توسعه صادرات (خصوصاً صادرات خدمات فنی و مهندسی و تجهیزات)

با توجه به حجم صادرات خدمات در دنیا که حدود ۶ هزار میلیارد دلار است، این فرصت می‌تواند به ما کمک کند تا سهم ایران از صادرات خدمات را افزایش داده و به سمت توسعه جدی‌تر صادرات خدمات

۱. مطالب فوق اقتباسی است از نظرات کارشناسی آقای حیدر امیران، استاد کارآفرینی و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

۲. برگرفته از گزارش درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۲۷) بررسی آثار اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر بخش کشاورزی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات زیربنایی، شماره مسلسل ۱۶۹۷۲، فروردین ۱۳۹۹.

از جمله خدمات فنی و مهندسی، آی سی تی، بازی‌های رایانه‌ای، هنرهای خلاق و خدماتی خصوصاً به کشورهای همسایه و شرکای تجاری همچون چین و هند از این دست حرکت کنیم. در ضمن با توجه به توانمندی سریعی که بسیاری از شرکت‌ها در همین دو ماه در تولید و افزایش ظرفیت تجهیزات آزمایشگاهی و پزشکی، کیت‌ها و مواد بهداشتی و ضد عفونی‌کننده پیدا کرده‌اند قطعاً فرصت خوبی برای ایجاد ظرفیت مناسب صادراتی خصوصاً به کشورهای همسایه و همسایه است و البته شاید بتوان از این فرصت برای افزایش صادرات سایر کالاهای با کیفیت نیز بهره جست.

۱۲. فرصت برای برندسازی شبکه‌های مویرگی

شیوع کرونا نشان داد که کسب‌وکارهای کوچک و چابک و اساساً شبکه‌های مویرگی کسب‌وکارها و نظامات توزیعی مرتبط با آنها در قبال کسب‌وکارهای زنجیره‌ای، مال‌ها و فروشگاه‌های بزرگ و چندشعبه‌ای یک مزیت رقابتی بالا پیدا کردند به‌خاطر اینکه این حالت مویرگی برای کسب‌وکارهای کوچک قدرت دسترسی به سطح محله‌ها را فراهم ساخت و این امر از هجوم مردم و قحطی کالاهای گوناگون و از بین رفتن آرامش و آسایش مردم به‌شدت جلوگیری کرد، لذا فرصت بسیار مناسبی است تا به‌جای آنکه فقط به دنبال ایجاد هایپرمارکت‌ها باشیم بر برندسازی شبکه‌های مویرگی فروشگاه‌های کار کنیم و درواقع توجه به خرده‌فروشی‌ها را از دست ندهیم.

۳-۲. فرصت‌های کرونا برای بخش حاکمیت (سیاستگذاران)

۱. فرصت ساماندهی نظام جامع مشاغل

به نظر می‌رسد به دلیل آنکه کسب‌وکارها بر عکس گذشته علاقمند شده‌اند تا خود را برای حاکمیت شفاف سازند و اگر در گذشته پنهان نمودن اطلاعات در کسب‌وکارهای زیرپله‌ای و غیررسمی مزیت بوده است الان به دلیل آنکه در شرایط بحران برای حاکمیت قابل شناسایی نیستند تا دولت بتواند برای آنها پوشش‌های حمایتی تعریف نماید و آنها دریافت‌کننده حمایت‌های گوناگون از طرف دولت و نهادهای مربوطه باشند، لذا در این شرایط کسب‌وکارهای غیررسمی خواهان شفافیت هستند و این یک فرصت راهبردی برای نظام حکمرانی است تا بتواند ساماندهی نظام جامع مشاغل و اطلاعات جامع مشاغل را انجام دهد.

۲. فرصت مناسب جهت رشد فزاینده دولت الکترونیک و تسریع کار هوشمند

شاید اگر اقدامات مؤثرتری در حوزه دولت الکترونیک صورت گرفته بود، ترغیب مردم به خانه‌نشینی و قطع کردن زنجیره شیوع کرونا ساده‌تر امکانپذیر می‌شد، زیرا بسیاری از مراجعات به ادارات دولتی جهت انجام امور اداری، از بستر اینترنت قابل انجام بوده و بسیاری از تردهای غیرضروری در سطح شهرها کاهش یافته و کسب‌وکارهای اینترنتی از قوام و غنای بیشتری برای ارائه خدمات غیرحضور به مشتریان برخوردار می‌شدند. تجربه کشور چین در اعمال قرنطینه به‌صورت الکترونیکی و ردیابی با استفاده از

موقعیت یاب تلفن همراه، نشان می‌دهد که می‌توان از ابزارهایی که دولت الکترونیک در اختیار قرار می‌دهد در راستای بهبود نظارت و کنترل الگوی رفتاری شهروندان استفاده بهینه کرد.

مدل‌های کاری منعطف بخش مهمی از جنگ علیه آثار کووید-۱۹ هستند، چون تماس‌ها در محیط کار را کاهش می‌دهند. برای جا انداختن دورکاری، پیش از هر چیز باید سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای لازم مورد نیاز فراهم باشند. ابزارهای همکاری بیشتر برای جلسات مجازی باید در دسترس باشند. خیلی مهم است که کار هوشمند طوری انجام شود که مطمئن شویم همه کارشان را تنها بدون حضور فیزیکی تمام و کمال انجام می‌دهند. این یک فرهنگ مشخص و مسلم نیست و باید ایجاد شود و رشد یابد. به هر حال، سرمایه‌گذاری در این تغییر تکنولوژیک و فرهنگی که شرکت‌ها الان مجبور به ایجاد آن شده‌اند، به زودی به یک فرایند جدید تبدیل می‌شود و بعد از بحران، الگویی برای مدل‌های جدید کار کردن خواهد بود.

۳. فرصت بهینه برای سهولت در دریافت مجوزهای کسب و کار

در ایام ابتدایی شیوع ویروس کووید - ۱۹ وزارت صنعت، معدن و تجارت اعلام کرد که تولید الکل و مواد مورد نیاز مرتبط نیاز به مجوز نداشته و نتیجه حاصله نشان از رشد تولید الکل به صورت تصاعدی داشت به گونه‌ای که حتی امکان صادرات آن هم فراهم شده است و تقریباً الان هیچ‌گونه کمبودی مشاهده نمی‌شود که نشان از این دارد که واقعاً برای تولید مجوز گرفتن مشکل است. تجربیات گذشته نشان می‌دهد که در مراحل صدور مجوزهای تولیدی اگر فعالی سربلند شود و موفق به دریافت مجوز شود با کلی مشکلات بعدی از مشکلات مالیاتی و بیمه‌ای گرفته تا مسائل فنی و گرفتاری‌های تکنیکی و رقابت با رقبا مواجه خواهد شد تا بتواند تولید خود را با قیمت رقابتی و کیفیت مناسب به بازار عرضه کند که اگر همه اینها را در نظر بگیریم واقعاً باید راه را برای حذف مجوزهای زائد هموار ساخت به نوعی همانند بسیاری از کشورهای پیشرو در شاخص بهبود محیط کسب و کار باید مجوزهای کسب و کار صرفاً برای موضوعات مرتبط با مسائل زیست‌محیطی و مباحثی صادر شود که نیاز به استانداردهای مشخص ایمنی دارد و سایر کسب و کارها به هیچ عنوان نیازمند دریافت مجوز از مراجع دیگر نباشند. لذا باید تسهیل حداکثری در مجوزدهی به واحدها و کسب و کارهای متقاضی در دستور کار قرار گیرد.

۴. فرصت رشد کسب و کارها در حوزه سلامت (شناسایی ضعف زیرساخت‌های بخش سلامت)

سرعت شیوع بیماری کرونا، نقص زیرساخت‌های بخش سلامت را بیش از پیش نمایان کرد. اگرچه در مقایسه با سال‌های پیش از انقلاب که کمبود پزشک ما را مجبور به استفاده از پزشکان سایر کشورها برای انجام خدمات درمانی کرده بود، امروزه کشور رشد چشمگیری از لحاظ سرانه درمانی داشته و وضعیت به مراتب بهتری داریم، اما هنوز راه زیادی تا رسیدن به نقطه مطلوب باقی مانده است. به‌طور مثال سرانه تخت بیمارستانی در کشور نصف استاندارد جهانی و حدود ۴۰ درصد کمتر از کشورهای

منطقه است.^۱ هرچند عملکرد وزیر بهداشت در زمینه این بیماری قابل تقدیر است، اما به این نکته باید توجه کرد که انتخاب وزیران بهداشت از میان پزشکان، همواره زمینه‌ساز بروز تعارض منافع در سطوح عالی تصمیم‌گیری حوزه سلامت شده است. در واقع حضور پزشکان ذی‌نفع در حوزه سیاستگذاری، اجرا و نظارت بخش سلامت، منجر به بروز انحصار در این بازار گشته است.^۲ تردیدهایی در خصوص احتمال حمله بیولوژیک بودن بیماری کرونا، تقویت زیرساخت‌های حوزه سلامت را بیش‌ازپیش نمایان می‌کند تا در صورت تکرار احتمالی چنین حملاتی در آینده، کشور از قدرت دفاعی بیشتری برای مقابله با تبعات آن برخوردار باشد. در این شرایط استفاده از ظرفیت بسیار مناسب شرکت‌های دانش‌بنیان می‌تواند ضمن تأمین نیازهای کشور و پوشش نواقص شبکه بهداشت و درمان از حیث تجهیزات، زمینه صادرات این محصولات را نیز فراهم آورد. همچنین ارتقای سطح تجهیزات پزشکی کشور همپای ارتقای علمی و تخصصی دانش پزشکی در میان مدت و بلندمدت می‌تواند بخشی از درآمد صنعت آسیب‌دیده گردشگری را از طریق جذب توریسم سلامت جبران کند.

۳-۳. اقدام‌ها و توصیه‌های سیاستی پیشنهادی^۳ به دولت برای حمایت^۴ از کسب‌وکارها

لزوم آمادگی برای پیگیری اقدامات جهشی و فعالانه اقتصادی برای کاهش آثار بیماری کرونا و به تبع جهش تولید بر مبنای اسناد توسعه‌ای از ملزومات اقدامات پساکروناپی است بر همین اساس لازم است تا دولت دست به یکسری اقدام‌ها و تمهیدات حمایتی و اصلاحی بزند؛ در این میان باید توجه داشت که اولویت‌بندی کسب‌وکارها و واحدهای اقتصادی در اخذ انواع حمایت‌ها به‌منظور کاهش پیامدهای اقتصادی شیوع ویروس کرونا، متکی بر یک فهم اساسی است مبنی بر اینکه در شرایط حاضر اعطای انواع حمایت‌ها و تسهیلات به تمام کسب‌وکارها و واحدهای اقتصادی متأثر از شیوع این ویروس، به‌واسطه منابع مالی محدود دولت بی‌تردید مقدور نیست و باید آن دسته از واحدهای تولیدی را حمایت کرد که در شرایط شکننده اقتصاد کشور، پیشران سایر بخش‌ها باشند و رونق‌بخشی به آنها موجبات ایجاد رونق در سایر فعالیت‌های اقتصادی را به ارمغان آورد. باید توجه داشت ساختار اقتصادی بیمار حاکم بر کشور طی چند دهه اخیر باعث شده بسیاری از کسب‌وکارها و فعالیت‌هایی که در کشور رونق گرفته‌اند، مضمون توسعه‌ای نداشته باشند و کمکی به رونق اقتصادی نکنند. لذا صرفاً اقدامات حمایتی (مالی) از این بخش‌ها در شرایط اضطراری فعلی که دولت با انواع محدودیت‌ها و تنگناهای مالی و اجرایی روبه‌رو است، راهکار نجات کشور نخواهد بود و تنها به اتلاف منابع، توزیع رانت و پول‌پاشی می‌انجامد و به ضد خود بدل می‌شود. از زاویه‌ای دیگر، باید توجه داشت که اگر دولت بخواهد تمامی کسب‌وکارها را حمایت کند،

۱. ایرج حریرچی، فروردین ۱۳۹۷ خیرگزاری تسنیم <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1397/01/28/1702372/>

۲. امین سردارآبادی، پزشکان ذی‌نفع، سیاستگذاران سلامت، دنیای اقتصاد، شماره ۴۸۵۰، مردادماه ۱۳۹۸.

۳. توصیه‌های فوق براساس مجموعه مطالعات صورت گرفته در داخل و بیرون از مرکز پژوهش‌ها در کنار بررسی تجربه سایر کشورها در این زمینه و به همراه تلخیصی از نظرات خبرگان مصاحبه‌شونده تهیه و تدوین شده است.

۴. لازم به توضیح است در این قسمت مقصود از حمایت صرفاً تسهیلات مالی و حمایت‌های پولی و بانکی نیست.

حمایت‌ها به صورت قطره‌چکانی و محدود خواهد بود که در عمل این حمایت‌ها نیز برای ادامه حیات کسب‌وکارها و رونق‌بخشی به اقتصاد کشور راهگشا نخواهد بود. لذا اگر دولت اقدام به اولویت‌بندی کسب‌وکارها نکند و بدون برنامه و با صدور دستورالعمل‌های جزیره‌ای و خلق‌الساعه سعی به اجرای انواع برنامه‌های حمایتی داشته باشد، اقتصاد کشور در وضعیت رکود تورمی عمیق‌تر از وضعیت کنونی اسیر خواهد شد و این شرایط ضمن دامن زدن به ناآرامی‌های اجتماعی گسترده در سطح کشور، آسیب‌های جبران‌ناپذیری را به ظرفیت‌های تولیدی کشور وارد خواهد ساخت و ظرفیت‌های تولیدی اندک موجود را نیز از بین خواهد برد، به نحوی که دیگر راهکاری برای خروج از بحران‌های پی‌درپی که کشور با آن مواجه خواهد بود، وجود نخواهد داشت.

پیشنهاد این است که در اولویت‌بندی واحدهای اقتصادی جهت هرگونه حمایت (چه حمایت‌های مالی و تسهیلاتی و چه حمایت‌های غیرمالی) اصول ذیل مد نظر سیاستگذار قرار گیرد:

- انتخاب کسب‌وکارهای حائز اولویت براساس جهت‌گیری‌ها و برنامه‌های توسعه اقتصادی میان‌مدت و بلندمدت،

- اقدامات حمایتی در راستای نجات کوتاه‌مدت اقتصاد، در بلندمدت کشور را با بحران‌های دیگر مواجه نسازد،

- طبقه‌بندی اقدامات و سیاست‌ها در دو بازه زمانی کوتاه‌مدت و میان‌مدت، همزمان با در نظر گرفتن سناریوهای بدبینانه و واقع‌بینانه،

- شفاف‌سازی و اطلاع‌رسانی عمومی درخصوص نحوه و میزان ارائه حمایت‌ها و تسهیلات به‌منظور جلوگیری از رانت‌جویی و بروز رفتارهای فرصت‌طلبانه و اعلام کسانی که دریافت‌کننده تسهیلات هستند،

- طراحی سازوکاری برای نظارت حداکثری بر نحوه انواع کمک‌ها و جلوگیری از توزیع رانت.

در این میان برای آنکه حمایت‌ها دقیق به هدف اصابت کند لازم است در مرحله اول سیاستگذار دامنه تخصیص انواع حمایت‌ها را صرفاً محدود به واحدهای تولیدی و خدماتی پشتیبان تولید کند^۱ و دامنه اعطای تسهیلات به آن دسته از واحدهای تولیدی و واحدهای خدماتی پشتیبان تولید خصوصی محدود گردد که قبل از شیوع این ویروس در اقتصاد، فعال بوده‌اند.^۲ در مرحله دوم از میان تمامی واحدهای تولیدی خصوصی که در اقتصاد کشور طی سال ۱۳۹۸ فعالیت داشته‌اند، اولویت با آن دسته از واحدهای اقتصادی است که از ظرفیت‌های بالایی به‌منظور رونق‌بخشی به اقتصاد برخوردار می‌باشند و از این‌گذر، نقش درخور توجهی در بهبود شرایط اقتصادی کشور ایفا خواهند کرد. برای شناسایی این

۱. لذا شرکت‌های دولتی، عمومی و غیردولتی، نهادها، ارگان‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های وابسته به بانک‌ها و همچنین شرکت‌های وابسته به ارگان‌های نظامی، آستان‌های مقدسه، ستاد اجرایی فرمان امام و بنیادها مشمول انواع حمایت‌ها قرار نگیرند.

۲. به‌منظور شناسایی واحدهای اقتصادی تعطیل از فعال، می‌توان آن دسته از شرکت‌های تولیدی خصوصی که در سال ۱۳۹۸ تا قبل از شیوع ویروس کرونا اظهارنامه مالیاتی و لیست بیمه کارکنان خود را به سازمان امور مالیاتی و سازمان تأمین اجتماعی ارائه کرده‌اند، حتی اگر دارای بدهی به سازمان‌های مذکور باشند، به‌عنوان واحدهای فعال در اقتصاد در نظر گرفت.

چنین واحدهایی باید آنها دارای حداقل یکی از شاخص‌های ذیل باشند: شاخص‌هایی که با اثرگذاری بالا بر اقتصاد کشور همراه باشند مانند: برخورداری از توان اشتغال‌زایی بالا و پایدار و یا پیشران بودن (بالا بودن پیوندهای پسین و پیشین با صنایع و بنگاه‌های دیگر) و یا تمرکز بر بخش‌ها و فعالیت‌هایی که کشور را از واردات بی‌نیاز می‌کند (در شرایطی که به‌شدت با محدودیت ارزی مواجه هستیم) و یا ارزش‌افزوده بالا در اقتصاد ایجاد کنند، لذا هر بخشی تعداد بیشتری از این موارد برای آن صادق باشد طبیعتاً در دریافت انواع حمایت‌ها حمایت‌ها باید در اولویت بالاتری قرار بگیرد و نهایتاً در مرحله سوم نیز ضرورت دارد از میان تمامی واحدهای تولیدی فعال خصوصی و اثرگذار بر وضعیت اقتصادی کشور، آن دسته از واحدهایی مشمول حمایت دولت قرار گیرند که به‌علت شیوع این ویروس در اقتصاد کشور با تعطیلی و زیان اقتصادی مواجه شده‌اند و دارای اسناد مثبتی برای اثبات تحمیل زیان براساس معیارهایی همچون کاهش شدید فروش نسبت به سال گذشته و... هستند.

با توجه به تجربه‌های تکرارشونده درخصوص اقدامات حمایتی که در بسیاری مواقع به توزیع رانت و اتلاف منابع منجر گشته، ضروری است ضمن شفاف‌سازی و اطلاع‌رسانی عمومی درخصوص نحوه و میزان ارائه حمایت‌ها و تسهیلات، سازوکار نظارتی سختگیرانه‌ای نیز به‌منظور جلوگیری از رانت‌جویی و بروز رفتارهای فرصت‌طلبانه، به‌کار گرفته شود. در ذیل برخی از عمده‌ترین حمایت‌ها پیشنهاد می‌شود:

• اعمال حمایت‌های مالی و تسهیلاتی

۱. با توجه به مصوبات ستاد ملی مقابله با کرونا درخصوص ارائه تسهیلات ۷۵ هزار میلیارد تومانی به بنگاه‌ها و متقاضیان مربوطه بهتر است در بخش حمایت بنگاهی، تنها بنگاه‌های رسمی درحال فعالیت (بدون کاهش و تعدیل نیروی انسانی) که تقاضای آنها به‌واسطه عوارض بیماری کرونا کاهش یافته است، مشمول تسهیلات باشند. برای این گروه از شرکت‌ها، به‌منظور کاهش احتمال انحراف تسهیلات، پیشنهاد می‌شود مبلغ این تسهیلات معادل درصدی از هزینه دستمزد نیروی انسانی، مالیات پرداختی سال گذشته، بیمه تأمین اجتماعی، هزینه آب و برق و گاز و نظایر آن باشد و مستقیماً در وجه کارکنان این بنگاه‌ها، سازمان تأمین اجتماعی، وزارت نیرو و شرکت ملی گاز (یا سایر مقاصد مشخص) پرداخت شود، به‌عبارتی به‌دلیل آنکه حمایت تسهیلاتی از بنگاه‌های غیررسمی، اولاً به‌دلیل عدم امکان شناسایی آنها و ثانیاً به‌دلیل احتمال بالای انحراف تسهیلات اعطا شده به ایشان، صحیح نیست و بهتر است نیروی انسانی این بنگاه‌ها تحت حمایت‌های رفاهی خانوارمحور قرار گیرند.

۲. اعطای تسهیلات سرمایه در گردش توسط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری برای آن دسته از بنگاه‌هایی که به‌دلیل کاهش فروش توان پرداخت دیون (چک‌های) خود را ندارند نیز باید مورد توجه قرار گیرد. یک شیوه تأمین مالی سرمایه در گردش بنگاه‌ها که در ایران وجود ندارد، اعطای تسهیلات (وام) بدون

سررسید^۱ است که می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. این تسهیلات به بنگاه‌ها داده می‌شود تا بتوانند شوک منفی تقاضا و چک‌هایشان را تا زمان رفع مشکل مدیریت کنند.

۳. استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه (انتشار اوراق) و سایر روش‌های تأمین مالی جهت اتخاذ روش‌هایی برای تأمین نقدینگی واحدهای اقتصادی؛ همانند تسهیل در انتشار اوراق یا تنزیل اسناد و حساب‌های دریافتی بنگاه‌ها توسط مؤسسات مالی مجاز و یا استفاده از روش‌های سلف یا پیش‌فروش کالا یا خدمت برای سال ۱۳۹۹.

۴. استفاده از ظرفیت اوراق گام (گواهی اعتبار مولد) که دستورالعمل آن در آذرماه ۱۳۹۸ توسط شورای پول و اعتبار ابلاغ گردید، می‌تواند برای تأمین مالی زنجیره بنگاه‌های بخش خصوصی مورد توجه قرار گیرد. گواهی اعتبار مولد گام، به‌عنوان یک ابزار بازارمحور و با قابلیت نقل‌وانتقال در بازارهای پول و سرمایه، تسهیلات جدیدی را برای تأمین اعتبار بنگاه‌های تولیدی فراهم می‌کند که براساس آن تولیدکنندگان بر مبنای فاکتور خرید مواد اولیه و واسط از بانک عامل درخواست انتشار و تضمین گواهی اعتبار مولد در سررسید کرده و به بنگاه فروشنده مواد اولیه تحویل می‌دهند. دارنده می‌تواند گواهی را تا زمان سررسید آن نزد خود نگه دارد یا می‌تواند به فروشنده مواد اولیه خود تحویل دهد یا اینکه در بازار سرمایه تنزیل کند.

۵. کاهش هزینه‌ها و عوارض گمرکی آن دسته از کالاهایی که در زنجیره تأمین آنها اختلال ایجاد شده یا عرضه آنها در بازار دچار کمبود شده است.

• اعمال حمایت‌های ساختاری

۱. دولت باید به‌سرعت و طبق برنامه ششم توسعه کشور زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری برای دسترسی آسان به فناوری اطلاعات و ارتباطات برای ایجاد ارتباطات هوشمند را توسعه دهد.

۲. بر همین اساس باید استفاده متناسب از ظرفیت فناوری اطلاعات صورت بپذیرد و بررسی و تصویب لایحه صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی به‌منظور ساماندهی استفاده از داده‌های شخصی برای دورکاری توسط کارکنان در دستور کار قرار گیرد (لایحه در معاونت حقوقی ریاست جمهوری متوقف مانده است).

۳. با توجه به اینکه خرید فیزیکی از بازار و فروشگاه‌ها در این ایام کاهش محسوسی داشته و خواهد داشت، لازم است شرایط و تسهیلات لازم برای توسعه و راه‌اندازی فروشگاه‌های مجازی و

اینترنتی در نظر گرفته شود. پیشنهاد می‌شود اقدامات ذیل انجام پذیرد:^۲

- تسهیل فوری مجوزهای ایجاد یا توسعه فروشگاه‌های مجازی (اینترنتی) از طریق دستگاه‌های ذی‌ربط،

- هماهنگی اصناف، اتحادیه‌ها و اتاق‌های بازرگانی در خصوص نحوه تعامل کسب‌وکارهای خرد و

1. (Revolving Loan)

۲. موارد فوق برگرفته از گزارش درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۸) بررسی آثار اقتصادی و پیشنهادهایی برای مدیریت تبعات آن (ویرایش اول)، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۹۴۵، اسفند ۱۳۹۸.

سنتی با فروشگاه‌های اینترنتی بزرگ موجود برای عرضه بخشی از تولیدات خود به صورت مجازی و یا ایجاد پلتفرم‌هایی برای عرضه محصولات به صورت شبکه‌ای با روش‌های مختلف ارسال محصولات به دست مشتری،

- ایجاد فروشگاه‌های آنلاین، نیازمند اشتغال افراد زیادی در شبکه توزیع کالا است. این امر می‌تواند به کاهش اشتغال ناشی از کرونا نیز کمک کند. وظیفه دولت در این زمینه علاوه بر دو موردی که در بالا عنوان شد، تشویق دولت در به‌کارگیری افراد از قشر محروم در این مشاغل است.

- ورود قانونگذار برای رفع اختلاف سازمان صدا و سیما و وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات در مورد باندهای فرکانسی ۷۰۰ و ۸۰۰ مگاهرتز تمدید یا تجدید کلیه مجوزهای کسب یا کار (که طی اسفندماه ۱۳۹۸ تا پایان خردادماه ۱۳۹۹ منقضی می‌شود)، برای یک دوره، مشروط به عدم تخلف صاحب کسب و کار و بدون نیاز به مراجعه به ادارات دولتی و بدون نیاز به اخذ گواهی پرداخت مالیاتی.

• **تدوین و اصلاح پروتکل‌های بهداشتی:**^۱ به‌منظور کاهش تهدید صادرات مواد غذایی و خام بخش کشاورزی و ایجاد اطمینان کشورهای مقصد تجاری در شرایط بحران کرونا، تدوین سریع پروتکل‌های بهداشتی و قرنطینه‌ای در مبادی صادراتی کشور متناسب با بحران کرونا ضروری است. همچنین اعمال نظارت و کنترل بیشتر بر فرایند تولید محصولات کشاورزی براساس استانداردهای بهداشتی و غذای سالم و ارائه گزارش‌های آن به‌منظور اطمینان شرکای تجاری خارجی بیش از گذشته مورد تأکید است.

• **حمایت از صنایع تکمیلی زنجیره تولید غذا در بخش کشاورزی:** باید حداکثر مراقبت از بر پا ماندن و فعال بودن زیرساخت‌های اساسی و بخش‌های کلیدی به‌ویژه صنایع تولیدکننده محصولات غذایی به‌عمل آید. این صنایع در کاهش ضایعات و افزایش بهره‌وری تولید در بخش کشاورزی نقشی مؤثر دارند لذا کمک به این بنگاه‌ها برای زنده ماندن در شرایط بحران از طریق کمک به تأمین مالی و اعتباری این بنگاه‌ها و قرار دادن محصولات آنان در سبد معیشتی برای اقشار ضعیف می‌تواند مد نظر قرار گیرد.

• **فعال شدن دیپلماسی اقتصادی در دوران کرونا:** رایزنی مقامات وزارت خارجه ایران با کشورهای همسایه به‌منظور تعریف پروتکل بهداشتی متقابل دوجانبه و چندجانبه برای باز شدن مرزها یا تسریع فرایندهای تجارت زمینی بین ایران و کشورهای همسایه و رصد مستمر بازارهای صادراتی ایران در سایر کشورها از جمله کشورهای جنوب شرق آسیا توسط تیم‌های تخصصی و انجام اقدامات بموقع برای حفظ یا توسعه بازارهای صادراتی (به‌ویژه زنجیره فولاد) توصیه می‌شود.

۱. سه توصیه بعدی برگرفته از گزارش درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۲۷) بررسی آثار اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر بخش کشاورزی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات زیربنایی، شماره مسلسل ۱۶۹۷۲، فروردین ۱۳۹۹، صص ۱۴-۱۶

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در این گزارش ضمن بررسی و بیان مهم‌ترین چالش‌ها و تهدیدهای پیش روی کسب‌وکارهای ایرانی شامل چالش‌های جهانی، اقتصادی، دولتی، شرکتی و رقابتی، اجتماعی و برنامه‌ریزی است، تجربیاتی از اقدام‌های برخی کشورهای موفق در زمینه سیاست‌های حمایتی آنها از کسب‌وکارهایشان در مقابله با کرونا مطرح گردید و در نهایت تلاش شد فرصت‌های مهم پیش روی کسب‌وکارها از یک سو و فرصت‌های ناظر بر سیاستگذاران از سوی دیگر تبیین گردد.

با توجه به اینکه در حال حاضر هیچ دارو و واکسنی برای بیماری کرونا (CoVID-19) وجود ندارد و حداقل در آینده نزدیک نیز وجود نخواهد داشت لذا شیوع این ویروس مسئله‌ای کوتاه‌مدت نخواهد بود و برای بازگشت به شرایط عادی حداقل یک سال زمان نیاز خواهد بود. اندازه و استمرار تأثیر اقتصادی ویروس کووید-۱۹ ناشناخته است و هیچ‌گونه تضمین کارشناسی در خصوص نابود شدن آن با عدم مراعات‌های مشخص شده وجود ندارد. اما نکته اصلی این است که وقتی عدم قطعیت بالایی در خصوص رفتار بیماری و نتایج وجود دارد، این شوک اقتصادی می‌تواند باعث ایجاد نتایج نامطلوب طولانی شده و زخم‌های عمیقی را بر جای بگذارد.

راه‌حل نجات اقتصاد ایران به‌ویژه در این شرایط حرکت به سمت افزایش تولیدات داخلی و حمایت هدفمند از کسب‌وکارهاست. برای این کار لازم است تا مجموعه عوامل تسهیل‌کننده تولید و کسب‌وکار مورد توجه قرار گیرند. هرچند بخشی از اقتصاد به‌ویژه بخش‌های خدماتی کماکان با مشکلاتی مواجه بوده و خواهند بود، ولی در سایر زمینه‌ها فرصت‌هایی وجود دارد. فرصت‌هایی برای بخش‌های خصوصی مانند توسعه مشاغل خانگی، کسب‌وکارهای دیجیتال و پلت‌فرمی، بسته‌بندی کالاها، توسعه اقلام بهداشتی، استارت‌آپ‌ها، هوش مصنوعی، حوزه سلامت و برندسازی در توزیع مویرگی و ...؛ و همین طور فرصت‌هایی برای تصمیم‌گیران حاکمیتی مانند توسعه کامل و فزاینده دولت الکترونیک و ایجاد سهولت در دریافت مجوزها و تکمیل و تهیه نظام جامع آماری و اطلاعاتی دولت در بخش‌های مختلف از جمله تکمیل سامانه‌های مالیاتی، نظام جامع آمار و اطلاعات شاغلان (رسمی و غیررسمی)، شناسایی ضعف‌های زیرساختی بخش بهداشت و درمان و ...).

پیوست ۱

فهرست کسب‌وکارهای آسیب‌دیده بر اثر کرونا

به نقل از معاونت اقتصادی ریاست‌جمهوری

نامه به شماره ۹۶۸۹ مورخ ۹۹/۲/۷

پیرو مصوبه شماره ۱۶۷۷/ت/۵۷۴۳۵ ه مورخ ۱۱/۱/۱۳۹۹ هیئت محترم وزیران، در خصوص تعیین رسته‌های کسب‌وکار آسیب‌دیده از بیماری کرونا و تعیین تکلیف سایر رسته‌ها توسط کارگروه مقابله با پیامدهای اقتصادی ناشی از شیوع کرونا، بدین‌وسیله کلیه رسته‌های آسیب‌دیده همراه با دستگاه‌های اجرایی تشخیص‌دهنده مصادیق رسته‌ها، به شرح زیر ابلاغ می‌گردد. این ابلاغیه جایگزین بند (۱) مصوبه فوق‌الذکر و ابلاغیه قبلی این معاونت در ارتباط با رسته‌ها می‌باشد. حمایت‌های پیش‌بینی شده برای این رسته‌ها شامل بخش‌های غیردولتی به ویژه بخش خصوصی است.

۱. مراکز تولید و توزیع غذاهای آماده اعم از رستوران‌ها، بوفه‌ها، طبخ‌ها، تالارهای پذیرایی، قهوه‌خانه‌ها، اغذیه‌فروشی‌ها (وزارت صنعت، معدن و تجارت)

۲. مراکز مربوط به گردشگری شامل هتل‌ها، هتل آپارتمانها، مجتمع‌های جهانگردی و گردشگری، مهمان‌پذیرها، مهمانسراها، مسافرخانه‌ها، مراکز بوم‌گردی، مراکز اقامتی، پذیرایی، تفریحی، خدماتی بین‌راهی موزه‌ها و زائر سراها (وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی)

۳. حمل و نقل عمومی مسافر برون‌شهری اعم از هوایی، جاده‌ای، ریلی و دریایی (وزارت راه و شهرسازی)

۴. حمل و نقل عمومی مسافر درون‌شهری (وزارت کشور)

۵. دفاتر خدمات مسافرتی، گردشگری و زیارتی (وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و سازمان حج و زیارت حسب مورد)

۶. تولید و توزیع پوشاک (وزارت صنعت، معدن و تجارت)

۷. تولید و توزیع کیف و کفش (وزارت صنعت، معدن و تجارت)

۸. مراکز توزیع آجیل، خشکبار، قنادی، بستنی و آبمیوه (وزارت صنعت، معدن و تجارت)

پیوست ۲

جدول. برخی از مهم‌ترین توصیه‌های ابتکاری جهت تاب‌آوری کسب‌وکارها

حوزه اقدامات ابتکاری	توصیه‌هایی به کسب‌وکارهای داخلی جهت انجام اقدامات پیشنهادی	اقدامات متناسب انجام شده بین‌المللی
<p>اقدامات ابتکاری در حوزه سرمایه انسانی برای مدیریت بحران کرونا</p>	<p>- دورکاری بیشتر فعالیت‌ها و خدمات در شرکت‌های نرم‌افزاری خصوصی و مراکز تماس</p> <p>- کم کردن ساعت کاری</p> <p>- پرداخت بخشی از حقوق کارکنان مثلاً یک‌سوم و یا نصف به‌جای تعدیل نیروها.</p> <p>- پرداخت حقوق کامل کارکنان و حذف اضافه‌کاری.</p>	<p>- شرکت‌های گوگل، مایکروسافت و فیس‌بوک به کارگران ساعتی خود که نمی‌توانند کار خود را از راه دور انجام دهند، همچنان حقوق پرداخت می‌کنند.</p> <p>- جی پی مورگان بزرگ‌ترین بانک آمریکا از پرداخت پاداش ۱۰۰۰ دلاری به کارکنانش برای خدمت‌رسانی به مردم در شرایط بحرانی ناشی از کرونا خبر داده است.</p> <p>- شرکت تاکسی اینترنتی UBER در آمریکا اعلام کرده است برای هریک از رانندگانی که درگیر بیماری کرونا شوند، مرخصی ۱۴ روزه با پرداخت حقوق در نظر گرفته است.</p>
<p>اقدامات ابتکاری در حوزه بازاریابی و فروش برای مدیریت بحران کرونا</p>	<p>- تغییر خطوط تولید کارخانه تولید لوازم آرایشی به تولید مواد ضدعفونی کننده و شوینده</p> <p>- تمرکز بیشتر بر خدمات ورزشی آنلاین در شبکه‌های مجازی مانند ورزش و رژیم</p> <p>- برگزاری وبینارهای آموزشی به‌جای دوره‌های پرطرفدار حضوری</p> <p>- ارائه خدمات کسب‌وکارها به‌صورت دورکاری و از طریق پرسش و پاسخ و ارسال کلیپ و یا ویدئو کنفرانس</p> <p>- فروش بیشتر با استراتژی تحویل فوری و رایگان</p> <p>- کاهش تنوع محصولات و تمرکز بر محصولات اصلی به‌دلیل مشکل حمل‌ونقل بین استان‌ها</p>	<p>- شرکت هیوندای موتور، زمان خدمات پس از فروش تمام محصولات را که در طول مدت بحران کرونا به پایان برساند، تمدید کرده است. این خودروساز کره‌ای تمام تولیداتش در اقصی نقاط جهان مشمول این طرح شده است. هیوندای موتور اعلام کرده است نمایندگی‌ها و تعمیرگاه‌های مجاز کماکان به‌کار خود ادامه دهند.</p> <p>- شرکت ولوو برنامه جدیدی را در آمریکا آغاز کرده که به مشتریان خود اجازه می‌دهد تعمیر و نگهداری از خودروهایشان را بدون خروج از خانه یا محل کار انجام دهند. این برنامه Volvo Valet نامگذاری شده و مشتریان ولوو می‌توانند به دو شکل از این سرویس استفاده کنند. مشتریان در روش اول با نصب اپلیکیشن اختصاصی که هم برای IOS و هم برای اندروید توسعه یافته است می‌توانند با مراکز خدمات پس از فروش در ارتباط باشند. در روش دوم که سنتی‌تر است، مشتریان می‌توانند به‌صورت تلفنی با نمایندگی‌ها تماس گرفته و قرار ملاقات و تحویل خودرو را هماهنگ کنند. در هر دو روش یک کارمند از سوی نمایندگی به محل اعزام شده و خودروی مشتری را تحویل می‌گیرد. همچنین کارمند نمایندگی به همراه خود یک اتومبیل ولووی دیگر به محل مشتری آورده و آن را در اختیار مشتری قرار می‌دهد تا در طول مدت سرویس‌دهی مشتری بدون خودرو باقی نماند.</p> <p>- شرکت جنرال موتورز برای پرداخت اقساط مشتریان چهار ماه زمان تعویق در نظر گرفته است.</p> <p>- شرکت فورد کمیته‌ای برای توسعه آگاهی عمومی درباره کرونا راه‌اندازی کرده است. این شرکت با کاهش بودجه بخش تبلیغات، از بودجه مورد نظر برای ارائه خدمات کمکی به مردم آسیب‌دیده اقدام نموده است. این شرکت همچنین برای پرداخت اقساط مشتریان سه ماه زمان تعویق در نظر گرفته است.</p> <p>- شرکت جیلی به‌عنوان بزرگ‌ترین خودروسازی کشور چین موفق شده است طی شیوع کرونا در چین بیش از ده هزار فروش اینترنتی داشته باشد.</p>

حوزه اقدامات ابتکاری	توصیه‌هایی به کسب‌وکارهای داخلی جهت انجام اقدامات پیشنهادی	اقدامات متناسب انجام شده بین‌المللی
اقدامات ابتکاری در حوزه زنجیره تأمین برای مدیریت بحران کرونا	<ul style="list-style-type: none"> - شرکت‌های حمل‌ونقل درون‌شهری مانند اسپید با برنامه‌ریزی در اسفندماه به افزایش فروش کسب‌وکارهای خرد به‌صورت آنلاین در زنجیره تأمین در فروردین و اردیبهشت کمک کرده‌اند. - تحویل سریع کالا در محل به مشتری 	<ul style="list-style-type: none"> - شرکت اپل پس از بسته شدن کارخانه تأمین قطعات در ووهان چین مجبور شده است به‌دنبال تأمین‌کنندگان جایگزین برای قطعات باشد. - شرکت LYFT به‌عنوان رقیب اوپو، مبلغی را در اختیار آژانس بهداشت عمومی آمریکا قرار داده است تا رانندگان این شرکت به‌صورت مکرر معاینه شده و تجهیزات بهداشتی در اختیار آنها قرار گیرد تا نیروی کار به‌عنوان عامل کلیدی این خدمت در زنجیره تأمین شرکت آسیب نبیند.
اقدامات ابتکاری در حوزه تاب‌آوری مالی برای مدیریت بحران کرونا	<ul style="list-style-type: none"> - امکان دریافت وام از صندوق نوآوری و شکوفایی برای استارت‌آپ‌ها و شرکت‌های آنلاین (دریافت کمک مالی) - امضای قرارداد و سرمایه‌گذاری‌های جدید برای تولید ماسک از طریق شرکت‌های دانش‌بنیان برای کادر پزشکی و درمانی از طریق معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور - تخفیف به مشتری در صورت خرید نقدی با هدف بالا بردن سطح نقدینگی کسب‌وکار 	<ul style="list-style-type: none"> - شرکت فیس‌بوک به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین شرکت‌های جهان قصد دارد به شرکت‌های کوچک آمریکایی که از شیوع کرونا آسیب دیده‌اند، ۴۰ میلیون دلار کمک مالی کند. بخش بزرگی از این مبلغ به‌صورت نقدی در اختیار کسب‌وکارها قرار می‌گیرد و بخشی از آن به‌عنوان اعتبار تبلیغات در نظر گرفته می‌شود. - فیس‌بوک با همکاری شرکت کوچک Ureka در نظر دارد به کسب‌وکارهای کوچک و واجد شرایط که توسط زنان مدیریت می‌شوند، کمک مالی کند. - مدیران ارشد Marriott بزرگ‌ترین هتل‌های زنجیره‌ای دنیا اعلام کردند ۵۰ درصد حقوق خود را دریافت نخواهند کرد. - مدیرعامل شرکت هواپیمایی دلتا اعلام کرد کل حقوق خود در ۶ ماه آینده را دریافت نخواهد کرد.
اقدامات ابتکاری تفکر استراتژیک و کارآفرینانه برای مدیریت بحران کرونا	<ul style="list-style-type: none"> - شروع به فروش غذای نیمه‌آماده بیرون‌بر در برخی رستوران‌ها (خدمات جدید متناسب با نیاز مشتری) - تغییر مدل کسب‌وکار در صنعت آموزش از حضوری به مجازی. - تولید ماسک در شرکت‌های تابعه خودروسازان اصلی کشور در راستای ایفای مسئولیت اجتماعی - انتشار آنلاین فایل برخی کتاب‌های انتشارات اتاق بازرگانی، دانشگاه تهران در راستای ایفای مسئولیت اجتماعی - تغییر مدل کسب‌وکار از B2B به مدل B2C و یا بالعکس - چاپک سازی مدل کسب‌وکار 	<ul style="list-style-type: none"> - هتل‌های زنجیره‌ای گروه DIVAN کشور ترکیه، دو هتل بزرگ خود را برای مقابله با شیوع کرونا در اختیار وزارت بهداشت و کادر درمانی ترکیه قرار داده است. - شرکت مایکروسافت ابزارهای جدیدی را برای سازمان‌های غیرانتفاعی بین‌المللی ارائه کرده است که تا ۶ ماه رایگان خواهند بود. - شرکت اپل اعلام کرده است طی مدت زمان کرونا، کاربران آمریکایی می‌توانند به‌صورت رایگان به کتاب‌های الکترونیکی و صوتی درآپ بوک دسترسی داشته باشند. - شرکت‌های مشاوره‌ای بین‌المللی مانند مکزی، HBR و BCG به انتشار گزارشات مختلف حوزه کسب‌وکار به‌صورت رایگان و مستمر پرداخته‌اند.

مأخذ: برگرفته از گزارش پنج استراتژی تاب‌آوری کسب‌وکارها در شرایط کرونا، دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران، علی داوری، مهدی جعفرزاده و احسان چیت‌ساز، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹.

منابع و مأخذ

۱. اقتصاد ایران گرفتار با ویروس کرونا ضرورت حمایت از کسب و کارها، مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، اسفندماه ۱۳۹۸.
۲. بررسی چالش‌ها و فرصت‌های کرونا برای اقتصاد ایران: سناریوهای محتمل و پیشنهادهای سیاستی، پژوهشکده مطالعات فناوری ریاست جمهوری، بهار ۱۳۹۹.
۳. تأثیر شیوع ویروس کرونا بر کسب و کارهای فناوری اطلاعات در کشور، جمع‌بندی نظرات صاحبان صنایع به همراه نتایج پیمایش تأثیر کرونا بر شرکت‌های نوپا (نوآفرین)، معاونت سیاست‌گذاری و اعتباربخشی فناوری اطلاعات، سازمان فناوری اطلاعات ایران، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات ایران، ویرایش نخست، فروردین ۱۳۹۹.
۴. صادقی، نرگس و دیگران. درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۰) ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا (ویرایش اول)، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۷۰۱۱، اردیبهشت ۱۳۹۹.
۵. داوری، علی و مهدی، جعفرزاده و احسان، چیت‌ساز. پنج استراتژی تاب‌آوری کسب و کارها در شرایط کرونا، دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹.
۶. داوری، علی. ۳۰ چالش پیش روی کسب و کارها در بحران کرونا، دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹.
۷. داوری، علی. بخش مدیران ۳۶۴۳۵۱۸/۲۴ چالش شرکت‌ها در شرایط کرونا -e- <https://donya-eqtasad.com/>
۸. داوری، علی. بحران کرونا و اقدامات ابتکاری شرکت‌ها و کسب و کارها، دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران، فروردین‌ماه ۱۳۹۹.
۹. گروه نویسندگان، درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا، بررسی آثار اقتصادی و پیشنهادهایی برای مدیریت تبعات آن، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۸.
۱۰. گزارش ارزیابی اثر بیمار کرونا بر اقتصاد اصفهان، اتاق بازرگانی، صنایع و معدن و کشاورزی استان اصفهان، فروردین‌ماه ۱۳۹۹.
۱۱. سردارآبادی، امین. پزشکان ذی‌نفع، سیاست‌گذاران سلامت. دنیای اقتصاد. شماره ۴۸۵۰، مردادماه ۱۳۹۸.
۱۲. درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۸) بررسی آثار اقتصادی و پیشنهادهایی برای مدیریت تبعات آن (ویرایش اول)، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۹۴۵، اسفندماه ۱۳۹۸.
۱۳. درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۱۶)، ارزیابی راه طی شده و بایسته‌های مسیر پیش رو (ویرایش دوم)، معاونت پژوهش‌های اجتماعی - فرهنگی، معاونت پژوهش‌های اقتصادی، معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۲۱۰۱۶۹۶۲.
۱۴. درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۲۲) بررسی ابعاد آثار ویروس کرونا بر بخش مسکن، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۲۵۰۱۶۹۷۳، فروردین‌ماه ۱۳۹۹.
۱۵. درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۲۷) بررسی آثار اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر بخش کشاورزی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات زیربنایی، شماره مسلسل ۱۶۹۷۲، فروردین‌ماه ۱۳۹۹.
۱۶. درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۳۶) تأثیر شیوع کرونا بر واحدهای صنفی تولیدی خدماتی (نتیجه پیمایش تلفنی از واحدهای سراسر کشور طی دو هفته اول فروردین‌ماه ۱۳۹۹ به تفکیک حوزه‌های کاری)، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۲۲۰۱۷۰۰۲، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹.

۱۷. درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۰) ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا (ویرایش اول)، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۷۰۱۱، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹.
۱۸. مؤسسه مشاوره مکنزی، گزارش درباره تأثیر کرونا برحسب کسب‌وکارها، ۱۶ مارس، ۲۰۲۰.
۱۹. امیران، حیدر. کرونا و تأثیرات آن بر کسب‌وکارهای ایران تحلیل واکنش کسب‌وکارهای ایرانی به کرونا در ۷ خوان، WWW.AMIRAN.IO.....
۲۰. توصیه‌های سازمانی برای واکنش سریع در بحران کرونا ارائه شده توسط Boston Consulting Group. 2020
۲۱. بررسی ظرفیت مشاغل خانگی در تقویت تولید و اشتغال، خبرگزاری صدا و سیما، <https://www.iribnews.ir/fa/news/1754109>
۲۲. حریرچی، ایرج. (فروردین‌ماه ۱۳۹۷) خبرگزاری تسنیم <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1397/01/28/1702372/>
23. Coronavirus: The Economic Impact. 07 Apr 2020. <https://www.unido.org/stories/coronavirus-economic-impact.->
24. Beyond coronavirus: The path to the next normal Kevin Sneader and Shubham Singhal McKinsey & Company March, 2020.
25. Boston Consulting Group or BCG (2020) Covid-19Rapid Crisis Response checklist, www.bcg.com
26. Businesses Consulting Engineering FIDIC Guidance for global (COVID-19): Corona virus- version 1 ,2020 .March
27. Economics in the Time of COVID19.Centre for Economic Policy Research(CEPR).2020.
28. <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19>.
29. <https://www.china-briefing.com/news/chinas-support-foreign-invested-enterprises-cope-covid-19-outbreak/>
30. <https://www.china-briefing.com/news/china-reduce-social-insurance-commitments-smes-short-term-coronavirus-impact/>
31. <https://www.china-briefing.com/news/chinas-latest-regional-measures-to-support-smes-during-coronavirus-outbreak/>
32. <https://cutt.ly/7twUxi>
33. <https://www.iribnews.ir/fa/news/1754109>
34. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1397/01/28/1702372/> .

شماره مسلسل: ۱۷۲۱۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۵۳) فرصت‌ها و تهدیدهای کرونا برای کسب‌وکارهای ایرانی

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه مطالعات محیط کسب‌وکار)

تهیه و تدوین: ایمان تهرانی

ناظران علمی: موسی شهبازی غیاثی، سیدامیر سیاح، سیدمحمدهادی سبحانیان

اظهارنظرکنندگان خارج از مرکز: علی داوری، مصطفی زمانیان، اصغر جهانگیری، سهراب قصابی،

شاهین فاطمی، مهدی جعفرزاده، حجت ذوقی، سیدحمید حسینی

اظهارنظرکنندگان داخل مرکز: مریم احمدیان

واژه‌های کلیدی:

۱. کرونا
۲. تاب‌آوری
۳. تبعات اقتصادی
۴. کسب‌وکار
۵. چالش‌های کسب‌وکار
۶. زنجیره تأمین
۷. فرصت‌های کرونا

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۸/۱۹